

УДК 595.789 (477.62)

ДЕННІ МЕТЕЛИКИ УКРАЇНИ (ФАУНІСТИЧНИЙ ОГЛЯД)

В. В. Чиколовець

*Національний науково-природничий музей НАН України,
вул. Б. Хмельницького, 15, Київ, 01030 Україна
E-mail: vadchikins@rambler.ru*

Одержано 25 травня 2005

Дневные бабочки Украины (фаунистический обзор). Чиколовец В. В. — Результат изучения дневных бабочек Украины на протяжении двадцати пяти лет; приведен систематический список достоверно известных на настоящее время 197 видов, с заметками о распространении, жизненном цикле и таксономическом статусе популяций с территории Украины.

Ключевые слова: дневные бабочки, Украина, распространение.

The Butterflies of Ukraine. Tshikolovets V. V. — The results of the study of more than twenty five years of research in the Ukraine are reported, including a systematic list of all 197 species recorded, with comments on range, habitat, life histories and taxonomic status ukrainian populations.

Key words: Rhopalocera, Ukraine, distribution

65 років тому побачив світ повний та єдиний дотепер огляд денних метеликів України М. С. Образцова і Л. А. Шелюжка (1939), щоправда в тодішніх кордонах без частини Західної України та Криму. 65 років — це значна відстань і здається неймовірним, що за такий довгий проміжок часу не було надруковано жодної узагальнюючої праці чи бодай списку! У великій потребі таких публікацій можна переконатися, поглянувши на досвід країн Європи чи Азії. Не кажучи про численні фауністичні списки, можна зазначити, що тільки за останні декілька років побачили світ добре ілюстровані книги, атласи, визначники, присвячені денним метеликам Чехії та Словаччини, Франції та Португалії, Німеччини та Фінляндії, Болгарії та Греції. Велика кількість книг присвячена метеликам Японії, Південної Кореї, Китаю, Монголії. Навіть Північна Корея спромоглася видати ілюстрований визначник своїх метеликів ще в 1987 р. Слід зазначити, що в Україні подібний, а в деяких аспектах і кращий, добре ілюстрований атлас-визначник був підготовлений до друку автором даної публікації у співавторстві з Ю. П. Некрутенком та В. Ю. Раєвським ще чотири роки тому. На жаль, відсутність обіцяного фінансування для цього видання не дозволяє всім, як фахівцям так і багатому аматорам — шанувальникам природи, стати співвласниками наших знань.

В даному огляді наведено видовий склад із зазначенням поширених в Україні підвидів та переліком усіх описаних з нашої території таксонів, а також загальновідомих синонімів, які часто використовувались у старій літературі. Даються відомості про поширення денних метеликів України. За 65 років номенклатура та систематика метеликів значно змінилася, і дана робота базується на сучасному стані цих досліджень.

Основу даної публікації складають дослідження автора протягом останніх 25 років (включаючи 12 років роботи в Зоологічному музеї ННПМ НАНУ). Вивчалися колекції із найбільшими зібраннями метеликів України: Зоологічний музей Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Зоологічний музей Національного науково-природничого музею Національної академії наук України, а також ряд закордонних музеїв, в яких представлено матеріал з України: Зоологічний музей Зоологічного інституту РАН (Санкт-Петербург), Зоологічний музей Московського державного університету, колекції Угорського музею натуральної історії, Природничого музею в м. Брно (Чехія), а також ряд приватних колекцій, як в Україні, так і за її межами, — Росії, Словаччині, Чехії, Угорщині, Болгарії. Крім роботи з колекціями та польовим дослідженням адекватна увага приділена роботі з літературними джерелами.

Дана публікація не могла б побачити світ без підтримки Ю. П. Некрутенка (як-то: наукове редактування, вирішення складних таксономічних питань, слухні пропозиції щодо складу та загального вигляду, можливість ознайомлення з рідкісними виданнями, допомога при роботі з іншомовною літературою та нарешті прості дружні поради). Хочу також висловити ширю подяку всім

співробітникам нашого музею за розуміння та доброзичливе ставлення протягом всіх років моєї роботи в музеї і особливо завідуючому зоомузею Є. М. Писанцю. Наступні декілька сторінок цієї публікації насправді підсумовують частину життєвого шляху та безліч великих та дрібних (насправді рівнозначно цінних) послуг, наданих великою кількістю людей. Ця допомога надавалась колегами з різних музеїв та наукових установ, колекціонерами-аматорами, знання яких у багатьох випадках феноменальні та професійні, працівниками бібліотек і простими випадковими людьми в численних експедиціях. На жаль, не завжди є змога висловити подяку, а іноді розуміння важливості такої послуги можна відзначити багато років поспіль. Далі у алфавітному порядку дозволю собі відзначити прізвища колег та товаришів, щира подяка яким завжди знаходиться у моєму серці: Ж. Балінт, О. В. Бідзиля, Ю. І. Будашкін, Р. П. Герасимов, Я. Де Гір, В. Де Прінс, А. М. Коровін, І. Ю. Костюк, Л. М. Ластікова, О. Л. Львовський, Ю. П. Некрутенко, А. Олів'є, І. Г. Плющ, Д. Повольний, Ж. В. Розора, А. В. Свіридов, З. Токар, В. К. Тузов.

Частина I. Видовий склад та поширення.

Клас – INSECTA

Ряд – LEPIDOPTERA

Підряд – RHOPALOCERA

Надродина – HESPERIOIDEA Latreille, 1809

Родина – HESPERIIDAE Latreille, 1809

Підродина – PYRGINAE Burmeister, 1878

Рід *Erynnis* Schrank, 1801

Erynnis tages (Linnaeus, 1758).

Papilio tages Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 485.

Типова місцевість: Європа.

Поширення: Європа та палеарктична Азія, крім крайніх північних та південних районів. В Україні повсюдно. Зустрічається по відкритих схилах, у степах, по лісових галявинах, у садах та парках. Період льоту: від травня (на півдні та в теплі роки від середини—кінця квітня) по червень—липень; 2-е покоління від кінця червня по кінець серпня—вересень; на півночі та в Гірському Криму одне покоління. В Україні номінативний підвид.

Рід *Carcharodus* Hübner, [1819]

Carcharodus alceae (Esper, [1780])

Papilio alceae Esper, [1780]. Schmett. Abb. Nat. 1(2): 4, Tab. 51, Fig. 3.

Типова місцевість: Ерланген, Німеччина.

Поширення: від Середньої та Південної Європи до Центральної Азії. В Україні повсюдно. Зустрічається в різноманітних окультурених та природних ландшафтах. Період льоту: на півночі та в Карпатах від травня (іноді кінця квітня) по серпень та в червні—вересні у двох поколіннях; на півдні – від середини (початку) квітня по жовтень у 2–3 поколіннях. У посушливі роки метелики 2-го та 3-го поколінь дрібніші та світліше забарвлені. Чимала кількість описаних форм та підвидів (з Європи понад 15) зумовлена значною індивідуальною та сезонною мінливістю. В Україні номінативний підвид.

Carcharodus lavatherae (Esper, [1783])

Papilio lavatherae Esper, [1783]. Schmett. Abb. Nat. 1(2): 148, Tab. 82, Fig. 4.

Типова місцевість: Франція та Швейцарія.

Поширення: Північна Африка (Атлаські гори), Південна Європа, Мала Азія, Кавказ та Закавказзя. Поширений в Одеській, Харківській, Луганській, Донецькій областях та в Криму, можливе знаходження у південній частині Закарпаття. Зустрічається по сухих степах з кам'янистими та вапняковими ділянками. Період льоту: червень (кінець травня) – серпень, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

***Carcharodus flocciferus* (Zeller, 1847)**

Hesperia floccifera Zeller, 1847. Isis, Jena 1847 (1): 286.

Типова місцевість: Сиракузи, Сицилія, Італія.

Поширення: Середня та Південна Європа, Закавказзя, східна Туреччина, західний Іран, Казахстан. В Україні відомий із Закарпаття, Полісся, Лісостепу та Криму. Поширення потребує подальшого вивчення. Вказівки на знаходження *C. flocciferus* на півдні України стосуються *C. orientalis*. Зустрічається по сухих луках, лісових галявинах, відкритих сонячних схилах, іноді в окультурених ландшафтах. Період льоту: травень—червень, липень—серпень. Два покоління. В Україні номінативний підвид. У старих працях наводився під назвою *altheae* Hübner.

***Carcharodus orientalis* Reverdin, 1913**

Carcharodus orientalis Reverdin, 1913. Bull. Soc. lépid. Genève 2: 232, fig. 4, pl. 21, fig. 14, pl. 22, fig. 1, 8.

Типова місцевість: Пелопоннес, Греція.

Поширення: від Балканського п-ва через південь Румунії, України до Передкавказзя та Кавказу; Мала Азія та Близький Схід, локально в Угорщині. В Україні повсюдно у південних областях та в Криму. Характерними місцями перебування є степи, іноді зі скелястими та вапняковими ділянками, також окультурені ландшафти. Період льоту: від кінця травня до кінця серпня – початку вересня, два покоління; метелики 2-го покоління відрізняються світлим забарвленням, дрібнішими розмірами. Популяції в Україні належать до номінативного підвиду.

Рід *Spialia* Swinhoe in Moore, 1912***Spialia orbifer* (Hübner, [1823])**

Hesperia orbifer Hübner, [1823]. Samml. eur. Schmett. 1: Papiliones Taf. 161, Fig. 803–806.

Типова місцевість: Угорщина.

Поширення: від південної частини Середньої Європи, Сицилії та Балканського п-ва через помірний та субтропічний пояси Європи та Азії до Приморського краю та Кореї. В Україні достовірно відомий з Криму. Інші вказівки – Волинь (Czekanowski, 1832), Київська, Волинська та Подільська губернії (Єршов, Фільд, 1867), степи між Бугом та Дніпром (Образцов, 1930), Винницька обл. (Білозор, 1931) – потребують перевірки. Знаходження цього виду в усіх південних областях цілком ймовірне. Зустрічається по трав'янистих схилах, цілинних степових ділянках та сухих луках. Період льоту: від кінця квітня по червень та від липня по кінець серпня – початок вересня, у двох поколіннях; у гірській частині (на яйлах), можливо, лише в одному поколінні. Особини 2-го покоління часто дрібніші, з більш контрастним забарвленням нижньої сторони крил. В Україні номінативний підвид.

Рід *Muschampia* Tutt, [1906]***Muschampia proto* (Ochsenheimer, 1808)**

Papilio proto Ochsenheimer, [1808]. Schmett. Eur. 1(2): 210.

Типова місцевість: Португалія.

Поширення: від Піренейського п-ва та Атлаських гір до південної частини Уральського хребта, південна частина Малої Азії. В Україні відомий з Криму, Харківської та Луганської областей, можливо, поширений і в Донецькій області. Літає по сухих сонячних місцях, часто із скелястими ділянками, на лісових галявинах, яйлах. Період льоту: від червня по кінець вересня, одне покоління. Систематичне положення українських популяцій не з'ясовано через значну інди-

відуальну мінливість та брак порівняльного матеріалу. З нашої території та суміжних частин Російської Федерації наводились три підвиди: номінативний, *lycaonius* Wagner, 1929 та *aragonensis* de Sagarra, 1924.

***Muschampia tessellum* (Hübner, [1803])**

Papilio tessellum Hübner, [1803]. Samml. eur. Schmett. 1: Papiliones Taf. 93, Fig. 469, 470.

Типова місцевість: південь Російської Федерації (європейська частина).

Поширення: від Балканського п-ова, через помірний пояс Східної Європи та Азії до Забайкалля, Монголії та Китаю. В Україні відомий з лісостепової, степової зон та з Криму. Зустрічається по сухих луках біля річок, степах з кам'янистими та вапняковими ділянками. Період льоту: травень—червень, серпень, два покоління. В Україні номінативний підвид.

***Muschampia cribrellum* (Eversmann, 1841)**

Hesperia cribrellum Eversmann, 1841. Bull. Soc. Nat. Mosc. 14: 25.

Типова місцевість: Поволжжя та Південний Урал, Російська Федерація.

Поширення: від Балканського п-ова, Румунії та Угорщини через помірний пояс Східної Європи та Азії до Забайкалля, Монголії та Китаю. В Україні, за літературними даними, дуже локально зустрічається у Полтавській, Миколаївській, Кіровоградській, Луганській областях та в Криму. Місцями перебування є степові та лучні укоси, балки, річкові долини. Період льоту: від середини травня по липень—серпень, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

Рід *Pyrgus* Hübner, [1819]

***Pyrgus carthami* (Hübner, [1813])**

Papilio carthami Hübner, [1813]. Samml. eur. Schmett. 1: Papiliones Taf. 143, Fig. 720, 723, 722.

Типова місцевість: Південна Німеччина.

Поширення: помірний пояс Європи та Західної Азії. В Україні майже повсюдно в центрі, на сході та півдні, але доволі спорадично; брак даних про наявність в Карпатах, на Закарпатті та в північно-західних областях (Львівській, Волинській, Рівенській та Житомирській). Метеликів можна зустріти по відкритих сонячних місцях з різноманітною трав'янистою рослинністю, серед чагарників, часто на скелястих та вапнякових ділянках. Період льоту: від середини травня по кінець вересня, одне покоління. В Україні номінативний підвид, який наводився також під назвою *moeschleri* Herrich-Schäffer, [1854].

***Pyrgus sidae* (Esper, [1784])**

Papilio sidae Esper, [1784]. Schmett. Abb. Nat. 1(2), Fortsetzung 1. Abschn.: 178, Tab. 90, Fig. 3.

Типова місцевість: Поволжжя, Російська Федерація.

Поширення: Південна Європа, помірний пояс Західної та Центральної Азії. Достовірно відомий з Кримського п-ова, Донецької обл. Можливе знаходження в усіх південних областях (зустрічається на заході біля кордонів України в Молдові, а на сході — в Ростовській області Російської Федерації). Поширений в місцях з цілинною степовою рослинністю по гірських схилах, галявинах у розріджених лісах, на яйлах. Період льоту: від другої половини травня по кінець липня, в одному поколінні. В Україні номінативний підвид.

***Pyrgus andromedae* (Wallengren, 1853)**

Hesperia andromedae Wallengren, 1853. Of. K. Vet. Akad. Förh. 10: 25.

Типова місцевість: Даларне, Норвегія.

Поширення: гірські та арктичні частини Європи. В Україні відомий з Карпат біля Яремчі. При подальших дослідженнях, можливо, буде знайдений і в

інших високогірних районах Івано-Франківської, Львівської, Закарпатської та Чернівецької областей. Зустрічається на високогірних луках із скельними ділянками, біля гірських струмків та на скельних схилах. Період льоту: червень—серпень, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

***Pyrgus malvae* (Linnaeus, 1758)**

Papilio malvae Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 485.

Типова місцевість: Аландські острови, Фінляндія.

Поширення: уся Палеарктика, крім крайніх північних та південних теренів. В Україні повсюдно. Зустрічається в різноманітних біотопах з трав'янистою рослинністю. На Поліссі можна зустріти як на сухих лісових галявинах, так і на вологих луках, на півдні — переважно в місцях із лучною рослинністю. Період льоту: квітень—червень, липень—серпень, у двох поколіннях. У Карпатах та на Поліссі 2-е покоління або нечисленне, або зовсім відсутнє. В Україні номінативний підвид.

***Pyrgus serratulae* (Rambur, [1839])**

Hesperia serratulae Rambur, [1839]. Faun. Ent. Andal. 2, pl. 8, fig. 9, m; [1840] (livr. 4): 318.

Типова місцевість: Іспанія.

Поширення: помірний пояс Європи, Західної та Північної Азії. В Україні повсюдно. Зустрічається у лісах, на сухих луках, у степах. Період льоту: травень—серпень (вересень), одне покоління; у деяких працях метелики, які зустрічаються в липні або серпні, наводяться як 2-е покоління. В Україні номінативний підвид.

***Pyrgus cinarae* (Rambur, [1839])**

Hesperia cinarae Rambur, [1839]. Faun. Ent. Andal. 2, pl. 8, fig. 4, 5, j.

Типова місцевість: Сарепта (нині Красноармійськ Волгоградської обл., Російська Федерація).

Поширення: ізольовані популяції на Піренейському та Балканському п-овах, у Малій Азії та Південно-Східній Європі. В Україні поширений у Дніпропетровській, Донецькій та Луганській областях (дуже локально та малочисельно), тільки в зоні цілинних степів із скелястими ділянками. Більш звичайний в Криму, де зустрічається на відкритих трав'янистих укосах та по лісових галявинах. Період льоту: від кінця червня по початок серпня, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

***Pyrgus armoricanus* (Oberthür, 1910)**

Syrichthus armoricanus Oberthür, 1910. Étud. Léop. comp. 4: 411, pl. 57, fig. 509—517.

Типова місцевість: Франція.

Поширення: від Піренейського п-ова та Атлаських гір до південної частини Уральського хребта, Передня Азія до Ірану та Туркменістану. В Україні поширений у лісостеповій та степовій зонах, на Передкарпатті та Закарпатті, в Криму. Місця льоту — сухі кам'янисті та вапнякові схили, балки із степовою рослинністю. Як правило, трапляються поодинокі особини. Період льоту: від травня—червня по липень (серпень) — вересень, два покоління. Популяції в Україні належать до номінативного підвиду. За рядом ознак вони наближаються до східної форми *persicus* Reverdin, 1913 (описаної з місцевості Кульзар, Іран).

***Pyrgus alveus* (Hübner, [1803])**

Papilio alveus Hübner, [1803]. Samml. eur. Schmett. 1: Papiliones, Taf. 92, Fig. 461—463.

Типова місцевість: Швабські Альпи, Південна Німеччина.

Поширення: Північна Африка (Атлаські гори), помірний та субтропічний пояси Європи та Азії. В Україні повсюдно; зустрічається на відкритих укосах,

лісових галявинах, у степах, в окультурених ландшафтах. Період льоту: від кінця травня (на півдні та в теплі роки з середини травня) по липень (вересень). Питання про число поколінь в Україні залишається відкритим; відомо, що на півночі та в гірських районах розвивається одне покоління. В Україні номіна- тивний підвид. Від близького виду *P. armoricanus* Oberthür, 1910 відрізняється будовою статевих органів.

Підродина – HETEROPTERINAE Aurivillius, 1879

Рід *Heteropterus* Duméril, 1806

Heteropterus morpheus (Pallas, 1771)

Papilio morpheus Pallas, 1771. Reise verschied. Prov. russ. Reich. 1: 471.

Типова місцевість: Самара, Російська Федерація.

Поширення: помірний пояс Європи та Азії. В Україні повсюдно, крім Криму, посушливих південних теренів та Закарпатської низовини; зустрічається по вологих трав'янистих біотопах. Період льоту: червень (на півдні з кінця травня) – липень (серпень), одне покоління. В Україні номіна- тивний підвид. У деяких старих публікаціях для нашої фауни наводився під назвами *steropes* [Denis & Schiffermüller], *speculum* Rottemburg або *aracanthus* Fabricius.

Рід *Carterocephalus* Lederer, 1852

Carterocephalus palaemon (Pallas, 1771)

Papilio palaemon Pallas, 1771. Reise verschied. Prov. russ. Reich. 1: 471.

Типова місцевість: Поволжжя, Російська Федерація.

Поширення: помірний пояс Європи, Азії та Північної Америки. В Україні повсюдно, крім Криму та посушливих південних теренів. Зустрічається пере- важно по вологих, порослих травою укосах, лісових галявинах, берегах лісових річок та озер. Період льоту: на Поліссі та в Карпатах від початку травня по початок липня; на півдні – від кінця (середини) квітня по середину червня, одне покоління. В Україні номіна- тивний підвид.

Carterocephalus silvicola (Meigen, 1830)

Hesperia silvicola Meigen, 1830. Syst. Besch. eur. Schmett. 2: 65, Taf. 55, Fig. 7a, 7b.

Типова місцевість: Брауншвайг, Німеччина.

Поширення: помірний та частини арктичний пояси Центральної, Східної Європи та Азії. В Україні відомий із Львівської, Київської, Житомирської та Чернігівської областей. Не викликає сумніву більш широке розповсюдження. Зустрічається по лісових галявинах, просіках поблизу боліт, на луках. Під час масового льоту зустрічається й в сухіших місцях. Період льоту: від другої половини травня по середину (поодинокі особини по кінець) червня, одне покоління. В Україні номіна- тивний підвид.

Підродина – HESPERIINAE Latreille, 1809

Рід *Thymelicus* Hübner, [1819]

Thymelicus lineola (Ochsenheimer, 1808)

Hesperia lineola Ochsenheimer, [1808]. Schmett. Eur. 1(2): 230.

Типова місцевість: Німеччина.

Поширення: Палеарктика, крім крайніх північних та південних теренів. В Україні повсюдно, населяє різноманітні біотопи з трав'янистою рослинністю. Період льоту: на півночі та в гірських районах від першої половини червня по початок серпня, в південних областях та Криму – з травня по вересень, одне покоління. В Україні номіна- тивний підвид.

***Thymelicus sylvestris* (Poda, 1761)**

Papilio sylvestris Poda, 1761. Ins. Mus. Graec. p. 79.

Типова місцевість: Грац, Австрія.

Поширення: Північна Африка (в межах Палеарктики), Південна та Середня Європа, південна частина Західної Азії від Близького Сходу, Малої Азії, Закавказзя до Західного Казахстану, Туркменістану та Ірану. В Україні повсюдно, можливо відсутній у найбільш посушливих теренах степової зони. Характерними місцями перебування цього виду є сонячні ділянки з трав'янистою рослинністю, іноді в садах, лісозахисних смугах, на пасовиськах. Період льоту: від травня по серпень, одне покоління. В Україні номінативний підвид; у старих працях часто наводився під назвами *thauomas* Hufnagel або *linea* [Denis & Schiffermüller].

***Thymelicus acteon* (Rottemburg, 1775)**

Papilio acteon Rottemburg, 1775. Naturforscher, Halle 6: 30–31.

Типова місцевість: Ландсберг-на-Варті, Німеччина.

Поширення: від Канарських о-вів (ssp. *christi* Rebel, 1894), Північної Африки, Південно-Західної Європи (в тому числі південь Англії) до Близького Сходу та Ірану. В Україні відомий з Чернівецької (Normuzaki, 1897) та Чернігівської областей. Не викликає сумніву більш широке розповсюдження в Україні, особливо у північних та західних областях, оскільки відомий із Словаччини, Польщі та Білорусі. Характерними місцями перебування є сухі сонячні схили та галявини в лісах. Період льоту: на півдні ареалу від квітня по вересень, у середній Європі у червні—серпні, в одному поколінні. В Україні номінативний підвид.

Рід *Hesperia* Fabricius, 1793***Hesperia comma* (Linnaeus, 1758)**

Papilio comma Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 484.

Типова місцевість: Європа (Швеція).

Поширення: Голарктика, крім крайніх північних теренів. В Україні повсюдно. Зустрічається в різноманітних біотопах: альпійські луки, шебінчасті та скелясті ділянки в гірських районах, степи, галявини та просіки в лісах, іноді окультурені ландшафти. Період льоту: липень—серпень (вересень), у деяких районах виліт починається в червні, одне покоління.

В Україні номінативний підвид; у гірських та північних теренах (в Україні, можливо, в Карпатах) поширена дрібніша форма з темно-зеленим забарвленням задніх крил — *catena* Staudinger, 1861).

Рід *Ochlodes* Scudder, 1872***Ochlodes venatus* (Bremer & Grey, 1853)**

Hesperia venata Bremer & Grey, 1853. In: Motschulsky Ét. ent. 1: 61.

Типова місцевість: Пекін, Китай.

Поширення: помірний та субтропічний пояси Європи та Азії. В Україні повсюдно. Зустрічається по відкритих схилах, у степах, на лісових галявинах та в окультурених ландшафтах. Період льоту: у північних областях та гірських районах від травня по початок серпня, одне покоління; у південних областях та в Криму — від травня по вересень у двох поколіннях. В Україні підвид *faunus* Turati, 1905 (описаний з місцевості Гаварні, Піренеї). В багатьох старих та сучасних працях наводиться під назвою *Ochlodes sylvanus* (Esper, [1779]).

Надродина – PAPILIONOIDEA Latreille, [1802]

Родина – PAPILIONIDAE Latreille, [1802]

Підродина – PARNASSIINAE Duponchell, [1835]

Рід *Zerynthia* Ochsenheimer, 1816

Zerynthia polyxena ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Papilio polyxena [Denis & Schiffermüller], 1775. Ankündigung syst. Werkes Schmett. Wienergegend., p. 162.
Типова місцевість: Відень, Австрія.

Поширення: від Франції, Апеннінського та Балканського п-вів до Передкавказзя та південної частини Уральського хребта. В Україні повсюдно, за винятком північно-західних областей, високогір'я Карпат та посушливих степових районів. Локальний, але місцями звичайний вид. Зустрічається на сонячних галявинах, узліссях, відкритих схилах біля струмків, річок та в інших місцях, де росте кормова рослина гусені. Період льоту: від кінця (іноді середини) квітня по кінець травня (початок червня), одне покоління. В Україні номінативний підвид; до нього відноситься і *petrii* Брук, 1932, описаний з ок. Вознесенська на Південному Бузі (Миколаївська обл.). У деяких старих працях наводився під назвами *hypermnestra* Scopoli або *hypsipyle* Fabricius.

Рід *Parnassius* Latreille, 1804

Parnassius mnemosyne (Linnaeus, 1758)

Papilio mnemosyne Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 465.
Типова місцевість: Фінляндія.

Поширення: спорадично від Піренейів та Скандинавії до гір Центральної Азії. В Україні повсюдно, крім Криму, Закарпатської низини та південних посушливих районів. Зустрічається по узліссях та галявинах листяних та мішаних лісів, по трав'янистих схилах. Період льоту: у північних та центральних областях від середини травня по початок – середину червня. У південних областях перші особини з'являються в квітні, на високогір'ї Карпат зустрічається у червні—липні (до початку серпня), в одному поколінні. Має значну індивідуальну та екологічну мінливість, що виявляється як у розмірах метеликів, так і в забарвленні крил. Чимало з таких аберативних форм було описано як підвиди. З нашої території описані: *grossei* Брук, 1925 (типова місцевість: Ходов, Львівська обл.), *schillei* Брук, 1925 (типова місцевість: околиці Стрия, Львівська обл.), *ucrainica* Брук & Eisner, 1932 (типова місцевість: с. Іллінці, Винницька обл.).

Parnassius apollo (Linnaeus, 1758)

Papilio apollo Linnaeus, 1758. Syst. Nat., (Ed. 10) 1: 465.
Типова місцевість: Швеція.

Поширення: гірські пасма Європи (на сході та півночі також скелясті ділянки на рівнинах), в Азії від Малоазійського п-ова, Кавказу та Уральських гір до Монголії та Забайкалля. В Україні, за літературними даними, був поширений у Київській, Житомирській, Тернопільській, Львівській, Волинській, Донецькій та Закарпатській областях; наводився також для Херсонської губернії (тепер територія Миколаївської та Херсонської областей) та Криму. Нині достовірно відомий тільки з Дністровського каньйону в Тернопільській області. Найбільш характерними місцями перебування є скелясті ділянки та схили зі степовою чи лучною рослинністю, на Поліссі зустрічався по сонячних галявинах та на узліссях соснових та мішаних лісів. Слід зазначити, що в недалекому минулому вид, можливо, був значно більш поширеним, і не мав теперішнього диз'юнктивного ареалу. Період льоту: від кінця липня по середину серпня, одне покоління. В Україні номінативний підвид; з Криму описано ssp. *breitfussi* Брук, 1914, з ок. Києва ssp. *kiewensis* Möhn, 2003.

Підродина – PAPILIONINAE Latreille, [1802]**Рід *Iphiclides* Hübner, [1819]*****Iphiclides podalirius* (Linnaeus, 1758)**

Papilio podalirius Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 463.

Типова місцевість: Ліворно, Італія.

Поширення: Південна та Центральна Європа, південні та центральні частини Західної Азії від Малої Азії до Тянь-Шаню. В Україні повсюдно, але в північних областях доволі локальний, нечисленний вид, зустрічається не щороку. Відсутній на високогір'ях Карпат. Іноді масовий вид. Зустрічається на узліссях та лісових галявинах, по гірських схилах, у садах та в парках. Період льоту: на півночі від кінця квітня по кінець травня та від середини липня по кінець серпня, у двох поколіннях; на півдні – від середини (початку) квітня по жовтень, у двох–трьох поколіннях, літ яких перекривається; 2-е та 3-є покоління відзначаються більшими розмірами та світлішим забарвленням. В Україні номінативний підвид.

Рід *Papilio* Linnaeus, 1758***Papilio machaon* Linnaeus, 1758**

Papilio machaon Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10), 1: 462.

Типова місцевість: Європа (Швеція).

Поширення: Голарктика. В Україні повсюдно. Місцями перебування є сонячні місця: лісові галявини, узлісся та просіки, пагорби, схили, гірські пасма, річкові тераси, степи, окультурені ландшафти. Мігрант. Подекуди звичайний вид, але тенденція до скорочення чисельності в Україні не викликає сумніву. Період льоту: на півночі від кінця квітня по кінець травня та від кінця червня по кінець серпня, у двох поколіннях; на півдні – від початку квітня (іноді кінця березня) по жовтень, у двох–трьох поколіннях, літ яких перекривається; на високогір'ї Карпат одне покоління у червні–серпні. В Україні номінативний підвид; до нього відноситься і ssp. *gorganus* Fruhstorfer, 1922 (описаний із Середньої Європи), який неодноразово наводився для фауни України.

Родина БІЛАНІ – PIERIDAE Duponchel, [1835]**Підродина – DISMORPHINAE Schatz, [1886]****Рід *Leptidea* Billberg, 1820*****Leptidea sinapis* (Linnaeus, 1758)**

Papilio sinapis Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 468.

Типова місцевість: Швеція.

Поширення: Західна Палеарктика, крім крайніх південних та північних теренів. В Україні повсюдно, по лісових галявинах, узліссях, луках, вологих степових ділянках. Період льоту: квітень–початок червня, кінець червня–вересень, у двох, іноді на півдні у трьох поколіннях. Особини 1-го покоління мають чіткий темно-сірий візерунок на нижній стороні крил. В Україні номінативний підвид; до нього належать також *lathyri* Hübner, 1823 та *diniensis* Boisduval, 1840.

***Leptidea morsei* (Fenton, 1881)**

Leptosia morsei Fenton, 1881. Proc. zool. Soc. Lond. 1881: 855.

Типова місцевість: Японія.

Поширення: Середня Європа, Балканський п-ів, крайня східна частина Південної Європи та помірний пояс Азії. В Європі дуже локальний вид. Зустрічається по вологих галявинах, просіках та луках у широколистих лісах. Поши-

рення в Україні потребує уточнення, оскільки цей вид легко сплутати з близьким *L. sinapis*. З літературних джерел відомий із Закарпатської, Хмельницької, Чернівецької, Тернопільської, Вінницької та Київської областей. Період льоту: від кінця квітня по кінець травня та від кінця червня по кінець серпня, у двох поколіннях. Систематичне положення українських популяцій потребує уточнення через брак достатнього порівняльного матеріалу. Раніше наводився як ssp. *majorides* Verity, 1911. Відрізняється від *L. sinapis* більш загостреними передніми крилами.

***Leptidea duponcheli* (Staudinger, 1871)**

Leucophasia duponcheli Staudinger, 1871. Cat. Lep. europ. Faunengebiete 2: 5.
Типова місцевість: Франція.

Поширення: Франція, Балканський п-ів, Близький Схід, Мала Азія, Кавказ, Закавказзя, Іран. В Україні відомий тільки з Криму (гірська частина та південний берег). Місцями звичайний вид, зустрічається в різноманітних але на відміну від *L. sinapis* у більш посушливих біотопах з трав'янистою рослинністю. Період льоту: квітень—початок травня, липень—серпень (вересень), у двох поколіннях. Кримські популяції належать до ssp. *lorkovici* Pfeiffer, 1932 (описаний з ок. м. Мараш, Туреччина).

Підродина – PIERINAE Duponchel, [1835]

Рід *Anthocharis* Boisduval, Rambur, Duméril & Graslin, [1833]

***Anthocharis cardamines* (Linnaeus, 1758)**

Papilio cardamines Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 468.
Типова місцевість: Швеція.

Поширення: Європа, Палеарктична Азія. На території України повсюдно. Зустрічається на лісових галявинах, узліссях, відкритих схилах, степових ділянках, по берегах річок та озер, у садах та на городах. Період льоту: від квітня по середину червня, у горах до серпня, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

Рід *Euchloe* Hübner, [1819]

***Euchloe ausonia* (Hübner, [1804])**

Papilio ausonia Hübner, [1804]. Samml. eur. Schmett. 1: Tab. 113, Fig. 582, 583; Text [1806], p. 64–65.

Типова місцевість: Північна Італія.

Поширення: від Апеннінського та Балканського п-вів до гір Центральної Азії. В Україні відомий з Одеської, Донецької областей та Криму. Можливо, розповсюджений значно ширше в усіх південних областях. Зустрічається у степовій зоні, по степових ділянках у горах, на галявинах у гірських лісах, іноді на скельних ділянках. Період льоту: від квітня по червень, у двох поколіннях. В Україні поширений ssp. *volgensis* Krulikowsky, 1897, описаний з ок. Саратова (Російська Федерація).

Рід *Zegris* Boisduval, [1836]

***Zegris eupheme* (Esper, [1804])**

Papilio eupheme Esper, [1804]. Schmett. Abb. Nat. Suppl. 1(2): 105, Tab. 113, Fig. 2, 3.
Типова місцевість: Околиці Севастополя (Херсонес, Крим).

Поширення: Атлаські гори, Піренейський п-ів, Південно-Східна Європа, Південно-Західна Азія (від Близького Сходу та Малоазійського п-ова до Східного Казахстану. За літературними даними та колекційними матеріалами в Україні

відомий з лісостепової, степової зон (Одеська, Винницька, Черкаська, Дніпропетровська, Миколаївська, Херсонська, Харківська, Запорізька, Донецька, Луганська області) та з Криму. Зараз достовірно відомий тільки зі степової зони, де збереглися цілинні степи (наприклад, заповідник «Асканія-Нова»), та з Кримського п-ова. Характерними місцями перебування є цілинні степи та сухі луки, мігруючі особини можна зустріти в різноманітних ландшафтах. Період льоту: квітень—травень, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

Рід *Aporia* Hübner, [1819]

***Aporia crataegi* (Linnaeus, 1758)**

Papilio crataegi Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 467.

Типова місцевість: Швеція.

Поширення: Палеарктика. В Україні повсюдно. Зустрічається в різноманітних місцях, де ростуть кормові рослини гусені: вишні (*Cerasus*), глоди (*Crataegus*), яблуні (*Malus*), черемхи (*Padus*), сливи (*Prunus*), груші (*Pyrus*), горобини (*Sorbus*) та інші. Період льоту: на півночі від середини травня по кінець червня, на півдні від кінця квітня до середини червня, в одному поколінні. Подекуди звичайний вид, може навіть пошкоджувати садові насадження, але тенденція до скорочення чисельності на півночі України не викликає сумніву. В Україні номінативний підвид, до якого належить ssp. *karavajevi* Krulikowsky, 1926, описаний з ок. Києва.

Рід *Pieris* Schrank, 1801

***Pieris brassicae* (Linnaeus, 1758)**

Papilio brassicae Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 467.

Типова місцевість: Швеція.

Поширення: Палеарктика, крім крайніх північних та східних теренів. В Україні повсюдно. Звичайний вид, зустрічається в різноманітних біотопах. Період льоту: від квітня (на півдні в теплі роки від кінця березня) по кінець вересня (жовтня), у двох—трьох поколіннях. Метелики 1-го покоління мають більш інтенсивне сіре напilenня на нижній стороні задніх крил. В Україні номінативний підвид.

***Pieris rapae* (Linnaeus, 1758)**

Papilio rapae Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 468.

Типова місцевість: Швеція.

Поширення: Голарктика, крім крайніх північних теренів. В Україні повсюдно. Період льоту: від квітня по кінець вересня (у теплі роки до листопада), у двох—трьох поколіннях; на високогір'ї Карпат одне покоління — з кінця травня до середини серпня. Метелики 1-го покоління характеризуються сірим напilenням на нижній стороні задніх крил. В Україні номінативний підвид.

***Pieris napi* (Linnaeus, 1758)**

Papilio napi Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 468.

Типова місцевість: Швеція.

Поширення: Палеарктика. В Україні повсюдно. Період льоту: від квітня (на півдні в теплі роки з кінця березня) по кінець вересня (жовтня), у двох—трьох поколіннях. Метелики 1-го покоління мають інтенсивне сіре напilenня вдовж жилок на нижній стороні задніх крил у вигляді смуг. В Україні номінативний підвид. Південні популяції, особливо 2-е покоління, відрізняються від північних та гірських ослабленням темного напilenня на нижній стороні крил та низкою інших незначних відмін; за цими ознаками описано *pseudorapae* Verity,

1908. Гірські популяції, з контрастнішим візерунком та інтенсивним темним забарвленням, відомі як *bryoniae* Hübner, 1806. Деякими авторами ці таксони розглядаються як самостійні види.

Рід *Pontia* Fabricius, 1807

Pontia daplidice (Linnaeus, 1758)

Papilio daplidice Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 468.

Типова місцевість: Південна Європа, Африка.

Поширення: Палеарктика, крім північних та гірських теренів. В Україні повсюдно. Зустрічається на відкритих просторах, часто в окультурених ландшафтах та населених пунктах. Мігрант. Період льоту: на півночі та в гірських районах від кінця квітня—початку травня по кінець серпня, у двох поколіннях, на півдні — від кінця березня по жовтень, у трьох поколіннях. Метелики 1-го покоління мають пересічно дрібніші розміри та темніше сіро-зелене забарвлення нижньої сторони крил.

Можливе знаходження в Україні також виду-близнюка *P. edusa* (Fabricius, 1777) (описаний з ок. міста Кіль, Німеччина), який відрізняється будовою статевих органів — питання, що потребує дослідження (див. Geiger, Scholl, 1982 — Mitt. schweiz. ent. Ges. 55: 107—114 та Wagener, 1988 — Nota lepid. 11(1): 21—38).

Pontia chloridice (Hübner, [1813])

Papilio chloridice Hübner, [1813]. Samml. eur. Schmett. 1, Tab. 141, Fig. 712—715.

Типова місцевість: південь Російської Федерації (європейська частина).

Поширення: від Малої Азії, Балканського п-ова та Західної Балтії до високогірних районів Центральної Азії та Кореї. В Україні за літературними джерелами відомий з Тернопільської та Чернівецької областей; можливе знаходження в південно-східних областях (наводився для сусідньої Ростовської області Російської Федерації). Зустрічається в різноманітних біотопах, переважно на глинисто-кам'янистих ділянках. Період льоту: квітень—травень, червень—серпень, у двох поколіннях. Метелики 1-го покоління з темнішим сіро-зеленим забарвленням нижньої сторони крил. В Україні номінативний підвид.

Підродина — COLIADINAE Swainson, 1827

Рід *Colias* Fabricius, 1807

Colias crocea (Geoffroy in Fourcroy, 1785)

Papilio croceus Geoffroy in Fourcroy, 1785. Entom. Paris. 2: 250.

Типова місцевість: Париж, Франція.

Поширення: Європа (крім північних теренів), Північна Африка та Південно-Західна Азія. В Україні повсюдно, але в північних областях рідший і трапляється не щороку. Тримається відкритих сонячних місць. Мігрант. Період льоту: травень—вересень (жовтень), у двох—трьох поколіннях. У Криму літ іноді триває до кінця листопада, можливо, в чотирьох поколіннях. Найчисленнішими є 2-е та 3-є покоління. В Україні номінативний підвид. У деяких старих працях наводився під назвою *edusa* Fabricius.

Colias myrmidone (Esper, [1781])

Papilio myrmidone Esper, [1781]. Schmett. Abb. Nat. 1(2), Fortsetzung 1. Theils: 88, Tab. 65, Fig. 1, 2.

Типова місцевість: «Гирнау, Угорщина» (нині Трнава, Словаччина).

Поширення: Центральна та Східна Європа, крім крайніх південних та північних теренів. В Україні відомий з західних, північних та центральних областей, немає даних про знаходження в Миколаївській, Кіровоградській, Херсон-

ській, Запорізькій, Дніпропетровській, Луганській областях та в Криму. Локальний, але в місцях поширення досить звичайний вид, зустрічається в різноманітних місцях, де росте рокитняк: сухі галявини в лісах, схили гір та пагорбів, степові ділянки, особливо з вапняковими та щербінчастими місцями. Період льоту: середина травня—середина червня, кінець червня — вересень, у двох—трьох поколіннях. В Україні номінативний підвид.

***Colias chrysotheme* (Esper, [1781])**

Papilio chrysotheme Esper, [1781]. Schmett. Abb. Nat. 1(2), Fortsetzung 1. Theils: 89, Tab. 65, Fig. 3, 4. Типова місцевість: «Кремніц, Угорщина» (нині Кремніце, Словаччина).

Поширення: Центральна та Південно-Східна Європа, степи палеарктичної Азії від Уральського хребта до Забайкалля та Монголії. В Україні в лісостеповій та степовій зонах, в Криму, можливо, на Закарпатті. Локальний, але в місцях поширення звичайний вид, зустрічається по схилах степових балок, річкових терасах, переважно з вапняковими ділянками. Період льоту: від квітня по жовтень, у трьох—чотирьох поколіннях.

В Україні номінативний підвид, до якого належать форми *shugurowi* Krulikowsky, 1906 (встановлена як аберация за екземплярами з Поділля) та *ksienzhopolskii* Obratsov, 1936 (описана з Півдня України).

***Colias erate* (Esper, [1805])**

Papilio erate Esper, [1805]. Schmett. Abb. Nat. Suppl. 2: 13, Tab. 119, Fig. 3.

Типова місцевість: Сарепта (нині Красноармейськ) Волгоградської області, Російська Федерація.

Поширення: південь Центральної та Східної Європи, помірний та субтропічний пояси Азії. В Україні повсюдно у лісостеповій та степовій зонах, на Прикарпатті, Закарпатті та в Криму. Поодинокі мігруючі особини трапляються і в південних частинах Полісся. Степовий вид, також трапляється по луках, люцернових та конюшинових полях. Період льоту: на півдні та в Криму квітень—жовтень, у трьох—чотирьох поколіннях; у лісостеповій зоні — від середини травня по кінець вересня, у двох—трьох поколіннях; на півдні Полісся відмічається в серпні—вересні. В Україні номінативний підвид.

***Colias alfacariensis* Ribbe, 1905**

Colias hyale alfacariensis Ribbe, 1905. Soc. ent. 20(18): 137.

Типова місцевість: гори Сьерра де Альфакар, Іспанія.

Поширення: Центральна та Південна Європа, по відкритих сухих трав'янистих місцях. В Україні поширення та й взагалі наявність потребує перевірки. Період льоту: травень (квітень) — жовтень в двох—трьох поколіннях.

Від спорідненого виду (*C. hyale*) відрізняється яскраво-жовтим забарвленням верхньої сторони крил, їх округлою формою, майже завжди відсутньою темною облямівкою верхньої сторони задніх крил, яскраво-помаранчевою плямою в дискальній зоні верхньої сторони задніх крил. Складність визначення пов'язана з великою мінливістю всіх *Colias*. Вказані ознаки підходять під характеристику «ідеального» *alfacariensis*.

***Colias hyale* (Linnaeus, 1758)**

Papilio hyale Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 469.

Типова місцевість: Європа, Африка.

Поширення: Палеарктика, крім крайніх північних та південних теренів. В Україні повсюдно, на півночі іноді досить рідко. Зустрічається по луках, відкритих сонячних схилах, лісових галявинах, степах, в окультурених ландшафтах.

Період льоту: від кінця квітня—травня по вересень—жовтень, у двох—трьох поколіннях; в Криму іноді до кінця листопада, можливо в чотирьох поколіннях. В Україні номінативний підвид.

***Colias palaeno* (Linnaeus, 1761)**

Papilio palaeno Linnaeus, 1761. Fauna Svec. (ed. 2), p. 272.
Типова місцевість: Уппсала, Швеція.

Поширення: від Альп та Скандинавії через помірний та арктичний пояси Європи і Азії до Камчатки та Японії. В Україні з літературних джерел відомий із Львівської, Волинської, Житомирської, Київської, Харківської та Дніпропетровської областей. У зв'язку із значним зменшенням площі торфовищ вид зовсім зник у багатьох місцях. Зараз зустрічається дуже локально в північній частині Полісся, тільки на торфових болотах. Період льоту: червень — початок серпня, в одному поколінні. В Україні номінативний підвид; іноді східноєвропейські популяції, включно з українськими, відносять до ssp. *europote* Esper, 1779 (описаний із Саксонії, Німеччина).

Рід *Gonepteryx* [Leach], [1815]

***Gonepteryx rhamni* (Linnaeus, 1758)**

Papilio rhamni Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 470.
Типова місцевість: Швеція.

Поширення: помірний та субтропічний пояси Палеарктики. В Україні повсюдно. Зустрічається переважно в місцях з чагарниковою рослинністю. Період льоту: початок липня, у теплі роки та на півдні — від середини червня по травень—червень наступного року (зимує метелик), в одному поколінні. В Україні номінативний підвид. Реальний статус таксона *transiens* Verity, 1913 (описаний з Італії), що до нього інколи відносять українські популяції, потребує уточнення.

Родина СИНЯВЦІ – LYCAENIDAE [Leach], [1815]

Підродина – RIODININAE Grote, 1895

Рід *Hamearis* Hübner, [1819]

***Hamearis lucina* (Linnaeus, 1758)**

Papilio lucina Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 480.
Типова місцевість: Європа (Англія).

Поширення: помірний пояс Європи. В Україні повсюдно, крім високогір'я Карпат, безлісних теренів степової зони та Криму. Зустрічається по узліссях, галявинах, луках на півночі, в рідколіссях та серед чагарникової рослинності на півдні. Період льоту: травень (кінець квітня) — червень, липень—серпень, у двох поколіннях. В Україні номінативний підвид.

Підродина – LYCAENINAE [Leach], [1815]

Триба – LYCAENINI [Leach], [1815]

Рід *Lycaena* Fabricius, 1807

***Lycaena phlaeas* (Linnaeus, 1761)**

Papilio phlaeas Linnaeus, 1761. Fauna Svec. (Ed. 2): 285.
Типова місцевість: Швеція.

Поширення: Голарктика. В Україні повсюдно, від лісових галявин, степів, альпійських лук до садів, городів та населених пунктів. Період льоту: травень—вересень (жовтень), на півночі у двох, на півдні у трьох поколіннях. В Україні номінативний підвид.

Lycaena helle ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Papilio helle [Denis & Schiffermüller], 1775. Ankündigung syst. Werkes Schmett. Wienergegend p. 181.
Типова місцевість: Відень, Австрія.

Поширення: Палеарктика. В Україні з літературних джерел відомий із Закарпатської, Львівської, Волинської, Рівенської, Чернівецької, Івано-Франківської, Житомирської, Київської, Вінницької областей. У багатьох місцях зник у зв'язку зі значним скороченням площ торфових боліт. Зустрічається тільки на лісових луках поблизу торфових боліт. Період льоту: 1-е покоління в травні—червні, 2-е — в липні—серпні; 2-е покоління нечисленне, вірогідно, більшість лялечок залишається зимувати і відроджується навесні наступного року. В Україні номінативний підвид. У старих працях наводився під назвою *amphidamas* Esper.

Lycaena dispar ([Haworth], 1802)

Papilio dispar [Haworth], 1802. Prodr. Lep. Brit. p. 3, nota.
Типова місцевість: Кембриджшир, Англія.

Поширення: помірний та субтропічний пояси Палеарктики. В Україні повсюдно, на луках, зволжених степових ділянках, поблизу зрошувальних систем. Період льоту: від травня по початок липня та від середини липня по початок вересня, у двох поколіннях. В Україні, як і в усій континентальній Європі, поширений ssp. *rutilus* Werneburg, 1864.

Lycaena virgaureae (Linnaeus, 1758)

Papilio virgaureae Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 484.
Типова місцевість: Швеція.

Поширення: помірний пояс Палеарктики. В Україні повсюдно, крім крайніх південних степових частин; зустрічається у добре зволжених біотопах з трав'янистою рослинністю, на луках та болотах. Період льоту: від середини червня (кінця травня) по кінець серпня — початок вересня, в одному поколінні. В Україні номінативний підвид.

Lycaena tityrus (Poda, 1761)

Papilio tityrus Poda, 1761. Ins. Mus. Graec. p. 77.
Типова місцевість: Грац, Австрія.

Поширення: Південна та Середня Європа, помірний та субтропічний пояси Західної Азії. В Україні повсюдно. Звичайний вид, зустрічається по сухих трав'янистих місцях. Період льоту: від травня по вересень—жовтень, у двох, на півдні, можливо, у трьох поколіннях. В Україні номінативний підвид. У старих публікаціях наводився під назвою *dorilis* Hufnagel.

Lycaena alciphron (Rottemburg, 1775)

Papilio alciphron Rottemburg, 1775. Naturforscher, Halle 6: 11.
Типова місцевість: Берлін, Німеччина.

Поширення: помірний та субтропічний пояси Західної та Центральної Палеарктики до Забайкалля та Монголії включно. В Україні повсюдно, в різноманітних місцях, вкритих травою, на господарських угіддях. Період льоту: від середини травня по середину серпня, в одному поколінні. В Україні номінативний підвид.

Lycaena hippothoe (Linnaeus, 1761)

Papilio hippothoe Linnaeus, 1761. Fauna Svec. (Ed. 2), p. 274.
Типова місцевість: Швеція.

Поширення: помірний та арктичний пояси Палеарктики, крім крайніх північних теренів. В Україні за літературними джерелами відомий майже звиду-

сіль, крім Криму та південно-східних областей. Зустрічається на торфовищах, луках, по лісових вологих галявинах. Зник у багатьох місцях у зв'язку з осушенням боліт, особливо в степовій та лісостеповій зонах. Період льоту: від кінця травня по липень—серпень, в одному поколінні. В Україні номінативний підвид.

***Lycaena thersamon* (Esper, [1784])**

Papilio thersamon Esper, [1784]. Schmett. Abb. Nat. 1(2), Fortsetzung 1. Abschn.: 176—177, Tab. 89, Fig. 6.
Типова місцевість: Сарепта (нині Красноармійськ), Волгоградська обл., Російська Федерація.

Поширення: від Апеннінського та Балканського п-вів через Середню Європу, Близький Схід до Казахстану, Середньої Азії та Афганістану. В Україні поширений повсюдно крім високогір'я Карпат та північно-західних областей. Зустрічається на сухих трав'янистих ділянках, на окультурених землях та в населених пунктах. Період льоту: на півночі 1-е покоління в травні—червні, 2-е — в липні—серпні; на півдні зустрічається безперервно від середини квітня по кінець вересня у двох—трьох поколіннях. В Україні номінативний підвид.

Триба – THECLINI Swainson, 1832

Рід *Thecla* Fabricius, 1807

Thecla betulae (Linnaeus, 1758)

Papilio betulae Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 482.

Типова місцевість: Швеція.

Поширення: помірний пояс Палеарктики. В Україні повсюдно, крім високогір'я Карпат та посушливих південних теренів. Відомості про наявність в Криму потребують перевірки. Зустрічається в листяних та мішаних лісах, рідколіссях, серед чагарникової рослинності, в садах та парках. Період льоту: від кінця червня по кінець вересня — початок жовтня, в одному поколінні. В Україні номінативний підвид.

Рід *Favonius* Sibatani & Ito, 1942

Favonius quercus (Linnaeus, 1758)

Papilio quercus Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 482.

Типова місцевість: Англія.

Поширення: Північна Африка (Атлаські гори), Європа, крім північних частин, Південно-Західна Азія. В Україні повсюдно, де є листяні (переважно дубові) ліси та посадки, дубові рідколісся. Досить локальний вид, частіше зустрічається в південних областях та в Криму. Період льоту: червень—серпень, в одному поколінні. В Україні номінативний підвид.

Триба – EUMAEINI Doubleday, 1847

Рід *Tomares* Hübner, 1840

Tomares callimachus (Eversmann, 1848)

Lycaena callimachus Eversmann, 1848. Bull. Soc. Nat. Mosc. 21(2): 208.

Типова місцевість: Ханлар, Азербайджан.

Поширення: Південно-Східна Європа, Південно-Західна Азія. В Україні відомий тільки з Криму, вказівка В. Шугурова (1907) про знаходження в Одеській області потребує перевірки. В місцях льоту звичайний вид, зустрічається по кам'янистих та степових балках, сухих руслах струмків, у рідколіссях. Період льоту: від середини березня по середину травня, залежно від висоти місцевості, в одному поколінні.

Популяції з Криму належать до номінативного підвиду. Вид має незначну індивідуальну та географічну мінливість, метелики з різних частин ареалу, наприклад, з Узбекистану, Туреччини та Криму практично не відрізняються від екземплярів, поширених в типовій місцевості. Синонімія *callimachus* Eversmann, 1848 = *tauricus* S. Korb, 1998 (описано з Карадагу, Крим) не викликає сумніву.

***Tomares nogelii* (Herrich-Schäffer, [1851])**

Thecla nogelii Herrich-Schäffer, [1851]. Syst. Bearb. Schmett. Europ. 1: Taf. 110, Fig. 529–532; Text: Syst. Bearb. Schmett. Europ. 6: 33 [1852].

Типова місцевість: Амасья, Туреччина.

Поширення: південна частина Центральної Європи, Південно-Західна Азія. В Україні відомий з Херсонської, Дніпропетровської, Полтавської, Запорізької областей та з Криму. Зустрічається по степових балках, сухих руслах струмків. У місцях льоту звичайний вид, але останнім часом чисельність різко знизилася. Період льоту: від середини травня по кінець червня, в одному поколінні.

Популяції степової та лісостепової зон традиційно відносили до підвиду *dobrogensis* Caradja, 1895 (описаний з Добруджі, Румунія), однак порівняння численних екземплярів з різних частин ареалу виявило повну ідентичність малоазійських та європейських популяцій. Таксономічний статус кримських популяцій потребує уточнення.

Рід *Callophrys* Billberg, 1820

***Callophrys rubi* (Linnaeus, 1758)**

Papilio rubi Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 483.

Типова місцевість: Швеція.

Поширення: Голарктика. В Україні повсюдно, переважно в місцях, вкритих чагарниковою рослинністю. Період льоту: на півночі кінець квітня – середина червня, на півдні – початок квітня – початок червня; іноді з'являється 2-е покоління в липні–серпні. В Україні номінативний підвид.

Рід *Satyrium* Scudder, 1876

***Satyrium w-album* (Knoch, 1782)**

Papilio w-album Knoch, 1782. Beitr. Insektengesch. 2: 85–88, Taf. 6, Fig. 1.

Типова місцевість: Лейпціг, Німеччина.

Поширення: помірний пояс Європи та Східної Азії, Мала Азія та Закавказзя. В Україні повсюдно, крім посушливих південних теренів. Зустрічається в листяних та мішаних лісах, серед чагарникової рослинності, іноді в садах та парках. Період льоту: червень–липень, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

***Satyrium pruni* (Linnaeus, 1758)**

Papilio pruni Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 482.

Типова місцевість: Німеччина.

Поширення: помірний пояс Палеарктики. В Україні повсюдно, крім високогір'я Карпат та посушливих степових частин. Зустрічається в листяних та мішаних лісах, серед чагарникової рослинності, в садах, паркових насадженнях. Період льоту: на Поліссі від початку червня по кінець липня, в інших зонах – від травня по червень (липень), одне покоління. В Україні номінативний підвид.

***Satyrium spini* (Fabricius, 1787)**

Papilio spini [Denis & Schiffermüller], 1775. Ankündigung syst. Werkes Schmett. Wienergegend p. 186.

Типова місцевість: Відень, Австрія.

Поширення: помірний та субтропічний пояси Європи та Південно-Західна Азія. В Україні повсюдно, крім високогір'я Карпат та посушливих степо-

вих теренів. Зустрічається на лісових галявинах серед чагарникової рослинності, в садах та парках. Період льоту: від червня—липня по середину серпня, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

***Satyrium ilicis* (Esper, [1779])**

Papilio ilicis Esper, [1779]. Schmett. Abb. Nat. 1(1): 353, [1778]: Tab. 39, Fig. 1b.

Типова місцевість: Німеччина.

Поширення: помірний та субтропічний пояси Європи, Близький Схід, Мала Азія, Закавказзя. В Україні повсюдно, крім високогір'я Карпат та посушливих степових теренів, вказівки про знаходження в Гірському Криму потребують підтвердження. Зустрічається в листяних та мішаних лісах, серед чагарникової рослинності, в садах, серед паркових насаджень. Період льоту: червень—серпень, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

***Satyrium acaciae* (Fabricius, 1787)**

Papilio acaciae Fabricius, 1787. Mantissa Insect. 2: 69.

Типова місцевість: південь європейської частини Російської Федерації.

Поширення: помірний та субтропічний пояси Європи, Західний Казахстан, Мала Азія. В Україні повсюдно, крім високогір'я Карпат, Полісся та крайніх південних степових теренів. Зустрічається серед чагарникової рослинності, в садах та парках. Період льоту: від травня по липень, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

Рід *Neolycaena* de Nicéville, 1890

***Neolycaena rhymnus* (Eversmann, 1832)**

Lycaena rhymnus Eversmann, 1832. Mém. Soc. Nat. Mosc. 8: 350, tab. 19, fig. 1—2.

Типова місцевість: Сергієвськ, Казахстан.

Поширення: Південно-Східна Європа, помірний пояс Західної та Центральної Азії. В Україні відомий з Дніпропетровської, Донецької, Харківської, Вінницької, Полтавської та Луганської областей. Зустрічається на вапнякових ділянках балок та річкових терас, часом у кам'янистих степах, де ростуть кормові рослини гусені. Період льоту: від середини травня по кінець червня, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

Триба – POLYOMMATINI Swainson, 1827

Рід *Lampides* Hübner, [1819]

***Lampides boeticus* (Linnaeus, 1767)**

Papilio boeticus Linnaeus, 1767. Syst. Nat. (Ed. 12) 1(2): 789.

Типова місцевість: Алжир.

Поширення: південна частина Палеарктики, Африка, Південна Азія, Австралія. В Україні за літературними даними відомий з Одеської області та за декількома достовірними знахідками — з Криму. Зустрічається на відкритих сонячних галявинах, біля струмків та річок, по схилах степових балок, на поливних ділянках, у населених пунктах. Мігрант. Період льоту: у Південній Європі з ранньої весни до осені. Встигає дати кілька поколінь. В Україні номінативний підвид.

Рід *Leptotes* Scudder, 1876

***Leptotes pirithous* (Linnaeus, 1767)**

Papilio pirithous Linnaeus, 1767. Syst. Nat. (Ed. 12) 1(2): 790.

Типова місцевість: Алжир.

Поширення: південна частина Західної та Центральної Європи, Мала Азія, Близький Схід, Аравійський п-ів, Африка. В Україні за літературними

даними відомий з Одеси та Південного узбережжя Криму. Зустрічається на відкритих сонячних галявинах, кам'яних схилах з чагарниковою рослинністю, іноді в садах та парках. Період льоту: нечисленні знахідки припадають на другу половину літа та початок осені. Мігрант, останнім часом в Україні не зустрічається. В Україні номінативний підвид. У старих працях наводився під назвою *telicanus* Lang.

Рід *Cupido* Schrank, 1801

***Cupido minimus* (Fuessly, 1775)**

Papilio minimus Fuessly, 1775. Verz. bekannt. Schweiz. Ins. p. 31.

Типова місцевість: Швейцарія.

Поширення: помірний пояс Палеарктики. В Україні повсюдно, крім посушливих степових теренів та високогір'я Карпат. Зустрічається в місцях з лучно-степовою рослинністю. Період льоту: від травня по серпень, у двох поколіннях. В Україні номінативний підвид.

***Cupido osiris* (Meigen, 1829)**

Polyommatus osiris Meigen, [1829]. Syst. Besch. eur. Schmett. 2(1): 7, Taf. 46, Fig. 3a–b.

Типова місцевість: невідоме [?-Європа].

Поширення: Південна та Центральна Європа, помірний та субтропічний пояси Західної та Центральної Азії. В Україні відомий з Івано-Франківської, Тернопільської, Чернівецької, Черкаської, Миколаївської, Одеської областей та Криму. Зустрічається по степових схилах, переважно з кам'янистими ділянками. Період льоту: від середини травня по серпень, одне, можливо, два покоління. В Україні номінативний підвид. У старих працях наводився під назвою *sebrus* Boisduval.

Рід *Everes* Hübner, [1819]

***Everes argiades* (Pallas, 1771)**

Papilio argiades Pallas, 1771. Reise verschied. Prov. russ. Reich. 1: 472.

Типова місцевість: Поволжжя, Російська Федерація.

Поширення: помірний та субтропічний пояси Палеарктики. В Україні повсюдно. Зустрічається в лісах, степах, на луках, іноді в садах та населених пунктах. Період льоту: від кінця квітня по початок червня та від кінця червня по серпень, у двох поколіннях. Особини 1-го покоління, як правило, дрібніші. В Україні номінативний підвид.

***Everes decoloratus* (Staudinger, 1886)**

Lycaena argiades decolorata Staudinger, 1886. Stett. ent. Ztg. 47(4–6): 203–204.

Типова місцевість: Відень (Австрія), Угорщина, Болгарія.

Поширення: від Австрії та Балканського п-ова до Харківської, Донецької областей та Криму. В Україні також відомий із Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Чернівецької, Хмельницької, Винницької, Київської та Чернігівської областей. Вірогідно, має значно більше поширення в Україні. Зустрічається на галявинах у листяних та мішаних лісах, серед чагарникової рослинності, іноді на степових, вапнякових ділянках, луках. Період льоту: травень—червень та липень—серпень, у двох поколіннях. В Україні номінативний підвид; тривалий час визнавався лише формою попереднього виду і, можливо, нехтувався деякими авторами.

***Everes alcetas* (Hoffmansegg, 1804)**

Papilio alcetas Hoffmansegg, 1804. Mag. Insektenk (Illiger) 3: 205.

Типова місцевість: Австрія.

Поширення: Центральна та Південна Європа, Мала Азія, помірний пояс Західної та Центральної Азії. Поширення в Україні потребує уточнення. За

літературними джерелами відомий із Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської, Харківської областей та Криму. Зустрічається на галявинах у листяних лісах, серед чагарникової рослинності, дуже локальний. Період льоту: кінець квітня—червень та липень—серпень, два покоління. Таксономічне положення українських популяцій залишається нез'ясованим.

Рід *Celastrina* Tutt, 1906
***Celastrina argiolus* (Linnaeus, 1758)**

Papilio argiolus Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 483. Типова місцевість: Англія.

Поширення: Голарктика, крім крайніх північних та високогірних теренів та пустель. В Україні повсюдно. Період льоту: квітень—травень, липень—серпень (іноді до вересня), два покоління. В Україні номінативний підвид.

Рід *Pseudophilotes* Beuret, 1958
***Pseudophilotes vicrama* (Moore, 1865)**

Polyommatus vicrama Moore, 1865. Proc. Zool. Soc. Lond. 1865: 505, pl. 31, fig. 6. Типова місцевість: «Кунавар, Тибет» (Індія, Хімачал-Прадеш, Середній Кунавар та Шипки).

Поширення: Центральна і Східна Європа (крім північних теренів), Західна та Центральна Азія. В Україні повсюдно, крім високогір'я Карпат та крайніх північних областей, де все ж таки його поширення ймовірне. Зустрічається на сухих сонячних схилах, лісових галявинах, скельних та вапнякових ділянках. Період льоту: на півночі від середини травня по початок червня, на півдні від квітня по серпень, в одному—двох поколіннях. В Україні *ssp. schiffermuelleri* Hemming, 1929 (описаний з Австрії, Альтенбург). В старій літературі подавався як *baton* Bergsträsser; цей схожий вид поширений лише у Західній Європі.

***Pseudophilotes bavius* (Eversmann, 1832)**

Lycæna bavius Eversmann, 1832. Мém. Soc. Nat. Mosc. 8: 349, tab. 19, fig. 3–4. Типова місцевість: Башкортостан, Російська Федерація.

Поширення: спорадично від Північної Африки, Угорщини, Балканського п-ова до Південного Уралу, Близького Сходу та хребта Ельбурс в Ірані. В Україні відомий з Одеської, Миколаївської, Херсонської, Запорізької, Донецької, Луганської областей та Криму. Зустрічається на цілинних степах, часто по кам'янистих та вапнякових ділянках. Період льоту: від середини травня по кінець червня, одне покоління. В Україні номінативний підвид; деякі автори відносять українські популяції до підвиду *hungaricus* Diyszeghy, 1913.

Рід *Scolitantides* Hübner, [1819]
***Scolitantides orion* (Pallas, 1771)**

Papilio orion Pallas, 1771. Reise verschied. Prov. Russ. Reich. 1: 471–472.

Типова місцевість: Сизрань, Самарська обл., Російська Федерація.

Поширення: помірний пояс Палеарктики. В Україні повсюдно, крім південно-східних областей та високогір'я Карпат. Старі вказівки для Криму потребують підтвердження. Зустрічається на сухих сонячних галявинах, по узліссях та кам'янистих схилах. Період льоту: на півночі від початку травня по середину червня та від кінця червня по середину серпня; на півдні — від кінця квітня по серпень, у двох поколіннях; особини 2-го покоління зазвичай дрібніші. В Україні номінативний підвид.

Рід *Glaucopsyche* Scudder, 1872
***Glaucopsyche alexis* (Poda, 1761)**

Papilio alexis Poda, 1761. Ins. Mus. Graec. p. 77.
Типова місцевість: Грац, Австрія.

Поширення: Палеарктика, крім крайніх північних та південних теренів. В Україні повсюдно за винятком високогір'я Карпат. Зустрічається на лісових галявинах, трав'янистих схилах та сухих луках. Період льоту: на півночі від кінця травня по початок липня, на півдні від середини квітня по липень, одне покоління. В Україні номінативний підвид, до нього належить і форма *subalexis* Obraztsov, 1936, описана з Варварівки Миколаївської області. У старих працях наводився під назвою *cyllarus* Rottentburg.

Рід *Maculinea* van Eecke, 1915
***Maculinea arion* (Linnaeus, 1758)**

Papilio arion Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 483.
Типова місцевість: Нюрнберг, Німеччина.

Поширення: Західна Палеарктика, крім північних та крайніх південних теренів. В Україні повсюдно. Зустрічається в сухих, порослих травою, місцях у лісах та на відкритих ландшафтах. Період льоту: на півночі від другої половини червня по серпень, на півдні – від середини травня по серпень, в одному поколінні. Має значну індивідуальну та географічну мінливість: так, популяції з Київської області відзначаються помітно темнішим забарвленням у порівнянні із середньоєвропейськими та південноукраїнськими популяціями. З території України описано два підвиди: *lutshniki* Krulikovsky, 1926 (описаний з Київської області: с. Чари біля м. Тетерів) та *sergeji* Obraztsov, 1936 (описаний з Миколаївської області: Варварівка).

***Maculinea teleius* (Bergsträsser, 1779)**

Papilio teleius Bergsträsser, 1779. Nom. Ins. 2: 71, Taf. 43, Fig. 6.
Типова місцевість: Ганау, Німеччина.

Поширення: помірний пояс Палеарктики. В Україні відомий із Закарпатської, Львівської, Рівенської, Волинської, Івано-Франківської, Чернівецької, Черкаської, Винницької, Житомирської, Хмельницької, Київської, Чернігівської, Дніпропетровської та Донецької областей. Зустрічається на торфовищах та вологих лісових луках. У багатьох місцях або зник, або перебуває під загрозою зникнення. Період льоту: від кінця червня по середину серпня, одне покоління. В Україні номінативний підвид. У старих працях наводився під назвою *euphemus* Hübner.

***Maculinea nausithous* (Bergsträsser, 1779)**

Papilio nausithous Bergsträsser, 1779. Nom. Ins. 2: 70, Taf. 43, Fig. 1–3.
Типова місцевість: Ганау, Німеччина.

Поширення: помірний пояс Західної та Центральної Палеарктики. В Україні відомий із Закарпатської, Львівської, Рівенської, Волинської, Івано-Франківської, Чернівецької, Черкаської, Винницької, Житомирської, Хмельницької, Київської та Чернігівської областей. Зустрічається на торфовищах та вологих лісових луках. Як і попередній вид, у багатьох місцях або зник, або перебуває під загрозою зникнення. Період льоту: від червня по середину серпня, в одному поколінні. У старих працях наводився під назвою *arcas* Rottentburg. Особини з Київської області загалом мають дещо темніше забарвлення, ніж середньоєвропейські, і описані під назвою *kijevensis* Sheljuzhko, 1928.

Maculinea alcon ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Papilio alcon [Denis & Schiffermüller], 1775. Ankündigung syst. Werkes Schmett. Wienergegend, p. 182.
Типова місцевість: Відень, Австрія.

Поширення: помірний пояс Палеарктики, крім крайніх західних та східних теренів. В Україні відомий із Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської, Чернівецької, Черкаської, Житомирської, Хмельницької, Київської та Донецької областей. Зустрічається на вологих луках та торфовищах. Період льоту: від червня по середину серпня, в одному поколінні.

Систематичне положення українських популяцій залишається нез'ясованим через брак відповідного порівняльного матеріалу. Вид відзначається широкою географічною, індивідуальною та екологічною мінливістю. З Європи описано близько 30 підвидів та форм, деякі з них іноді розглядаються як самостійні види.

Рід *Plebeius* Kluk, 1780***Plebeius pylaon*** (Fischer de Waldheim, 1832)

Lycaena pylaon Fischer de Waldheim, 1832. Nouv. Mém. Soc. Nat. Mosc. 2: 357–358, tab. 19, fig. 5–6.
Типова місцевість: Сарепта (нині Красноармійськ), Волгоградська обл., Російська Федерація.

Поширення: спорадично від Піренейського п-ова до Алтаю. В Україні відомий з Дніпропетровської, Запорізької областей та з Криму. Є дані про знаходження в Хмельницькій області в Дністровському каньйоні. Зустрічається на цілих ділянках степів, кам'янистих схилах із степовою та ксерофітною рослинністю. Період льоту: травень (іноді кінець квітня) — середина червня, в одному поколінні. Українські популяції належать до підвиду *sephirus* Frivaldszky, 1835.

Plebeius argus (Linnaeus, 1758)

Papilio argus Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 483.
Типова місцевість: Швеція.

Поширення: помірний та субтропічний пояси Палеарктики. В Україні повсюдно. Зустрічається в місцях із трав'янистою рослинністю. Період льоту: у північних областях та в горах — червень—липень, одне покоління; у центральних — від середини (кінця) травня по червень, та від кінця червня по серпень, у двох поколіннях; на півдні — від початку травня (кінця квітня) по кінець серпня, у двох—трьох поколіннях. В Україні номінативний підвид; у старих працях наводився під назвою *aegon* [Denis & Schiffermüller].

Plebeius idas (Linnaeus, 1761)

Papilio idas Linnaeus, 1761. Fauna Svec. (Ed. 2) p. 284.
Типова місцевість: Південь Швеції.

Поширення: Європа, помірний та субтропічний пояси Західної та Центральної Азії. В Україні відомий із Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Чернівецької, Хмельницької, Вінницької, Черкаської, Кіровоградської, Київської, Чернігівської, Харківської та Донецької областей. Є підстави сподіватися, що вид буде знайдено в усіх північних та східних областях. Зустрічається по узліссях, лісових галявинах, трав'янистих схилах, луках та торфовищах, по ділянках, вкритих степовою рослинністю. Період льоту: від кінця травня по червень та в липні—серпні, у двох поколіннях. В Україні номінативний підвид.

Plebeius argyrognomon (Bergsträsser, 1779)

Papilio argyrognomon Bergsträsser, 1779. Nom. Ins. 2: 76, Taf. 46, Fig. 1–2.
Типова місцевість: Ганау, Німеччина.

Поширення: помірний та субтропічний пояси Палеарктики. В Україні повсюдно, невідомий з Карпат. Зустрічається в різноманітних ландшафтах з

трав'янистою рослинністю, віддає перевагу сухим місцям. Період льоту: від кінця травня по початок вересня, у двох поколіннях. Відзначається широкою індивідуальною та географічною мінливістю. Систематичне положення українських популяцій потребує уточнення. З Київської області відомо дві відмінні популяції: одна наближається до номінативного підвиду, друга описана під назвою *dana-priensis* Stempffer & Schmitt, 1932 (описаний з Кирилівських ярів у Києві).

***Plebeius optilete* (Knoch, 1781)**

Papilio optilete Knoch, 1781. Beitr. Insektengesch. 1: 76, Taf. 5, Fig. 5–6.

Типова місцевість: Брауншвайг, Німеччина.

Поширення: арктичний та помірний пояси Голарктики від Альп та Скандинавії до Аляски. В Україні достовірно відомий із Закарпатської, Львівської, Волинської, Чернівецької, Хмельницької, Житомирської, Київської, Сумської та Харківської областей. Вірогідно, поширений в усіх північних областях. Зустрічається на вологих лісових луках, по торфовищах. Період льоту: червень—серпень, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

Рід *Polyommatus* Latreille, 1804

***Polyommatus pyrenaicus* (Boisduval, 1840)**

Lycaena pyrenaica Boisduval, 1840. Gen. Index meth. europ. Lep., p. 11.

Типова місцевість: Піреней.

Поширення: Піреней, Балкани, Мала Азія, Кавказ, Закавказзя, Східна Європа. В Україні відомий з Харківської області. Зустрічається на сонячних схилах балок з вапняковими ділянками. Період льоту: травень—червень, одне покоління. Популяції в Україні належать до підвиду *ergane* Higgins, 1981 (описаний з ок. Воронежа, Російська Федерація — див. Некрутенко, Плющ, 1983).

***Polyommatus eumedon* (Esper, [1780])**

Papilio eumedon Esper, [1780]. Schmett. Abb. Nat. 1(2), Fortsetzung 1. Abschn.: 16, Tab. 52, Fig. 2, 3.

Типова місцевість: Ерланген, Німеччина.

Поширення: Палеарктика, крім крайніх північних та південних частин. В Україні повсюдно, крім посушливих степових теренів та Закарпаття. Зустрічається на галявинах, узліссях, луках. Період льоту: травень—червень (липень), в одному поколінні. В Україні номінативний підвид.

***Polyommatus agestis* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Papilio agestis [Denis & Schiffermüller], 1775. Ankündigung syst. Werkes Schmett. Wienergegend p. 184.

Типова місцевість: Відень, Австрія.

Поширення: південно-західна частина Палеарктики. В Україні повсюдно, за винятком високогір'я Карпат. У північних областях трапляється спорадично та поодинокими особинами. Зустрічається на степових ділянках, сухих луках, лісових галявинах, пасовиськах. Період льоту: на півночі від травня по серпень, два покоління; на півдні від квітня по жовтень у двох—трьох поколіннях. В Україні номінативний підвид; у старих працях наводився під назвами: *Lycaena medon* Esp., *L. astrarche* Bgstr., *L. astrarche* var. *calida* Bell. та var. *aestiva* Stgr.

***Polyommatus artaxerxes* (Fabricius, 1793)**

Hesperia artaxerxes Fabricius, 1793. Ent. syst. 3(1): 297, pl. 63, fig. 2.

Типова місцевість: Шотландія.

Поширення: Палеарктика, крім крайніх північних та південних частин. В Україні відомий з Полісся та з Лісостепу. Наводився для Криму. Зустрічається на луках, лісових галявинах, у гаях. Період льоту: червень—серпень, одне поко-

ління. Статус українських популяцій потребує уточнення, частіше наводиться під назвою *inhonora* Jachontov, 1909 (описаний з Центральної та Східної Росії); до цього виду слід відносити аберацію *ukrainica* Obraztsov, 1935.

***Polyommatus anteros* (Freyer, [1838])**

Lycaena anteros Freyer, [1838]. Neue. Beitr. Schmett. 3(45): 101, Taf. 265, Fig. 1.
Типова місцевість: Стамбул, Туреччина.

Поширення: Балкани, Кавказ, Південно-Західна Азія. В Україні надзвичайно локальний вид. У колекції Київського університету зберігаються екземпляри, зібрані в Миколаївській області (Доманівський район) та один екземпляр із Куп'янська Харківської області. В літературі наводився для Криму. Зустрічається по кам'янистих степах, рідколіссях, на лісових галявинах. Період льоту: червень—серпень (на Балканах з квітня по жовтень). В Україні номінативний підвид.

***Polyommatus semiargus* (Rottemburg, 1775)**

Papilio semiargus Rottemburg, 1775. Naturforscher, Halle 6: 20.
Типова місцевість: Галле (Заале), Німеччина.

Поширення: Палеарктика, крім крайніх північних та південних частин. В Україні повсюдно, зустрічається переважно на луках. Період льоту: перше покоління з травня по липень, в серпні—вересні часто з'являється нечисленне друге покоління. В Україні номінативний підвид.

***Polyommatus coelestinus* (Eversmann, 1843)**

Lycaena coelestina Eversmann, 1843. Bull. Soc. Nat. Mosc. 16(3): 535.
Типова місцевість: Південний Урал, Російська Федерація.

Поширення: Балкани, південна частина Східної Європи, Мала Азія, Іран. В Україні відомий з Луганської області. Залишається непідтвердженою стара вказівка А. Черная (Czernaу, 1854) для Полтавщини. Зустрічається на цілих степових ділянках, вапнистих та кам'янистих схилах. Період льоту: від середини травня по липень. В Україні номінативний підвид.

***Polyommatus dorylas* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Papilio dorylas [Denis & Schiffermüller], 1775. Ankündigung syst. Werkes Schmett. Wienergegend p. 322.
Типова місцевість: Відень, Австрія.

Поширення: Південна та Середня Європа, Мала Азія, Закавказзя, Кавказ. В Україні за літературними джерелами відомий із Закарпаття, Передкарпаття, Полісся та з Лісостепу. Зустрічається на вапнякових, кам'янистих ділянках із степовою рослинністю. Період льоту: травень—серпень, одне—два покоління. В Україні номінативний підвид; у старих працях наводився під назвою *hylas* Esper.

***Polyommatus amandus* (Schneider, 1792)**

Papilio amandus Schneider, 1792. Neu. Mag. Liebh. Ent. 1(4): 428–429.
Типова місцевість: Південна Швеція.

Поширення: Палеарктика, крім крайніх північних та південних частин. В Україні повсюдно, за винятком посушливих степових теренів та високогір'я Карпат. Зустрічається на луках, вологих лісових галявинах, у галях. Період льоту: червень—липень, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

***Polyommatus thersites* (Cantener, 1835)**

Argus thersites Cantener, [1835]. Hist. Nat. Léop. Rhod. p. 53–54, pl. 11, fig. 1–2.
Типова місцевість: Франція.

Поширення: помірний та субтропічний пояси Західної та Центральної Палеарктики. В Україні повсюдно, крім високогір'я Карпат та північних теренів

Полісся, де знаходження його цілком ймовірно. Зустрічається на сухих луках, у степах, по кам'янистих та вапнякових ділянках. Період льоту: на півночі в червні—серпні, в одному поколінні, на півдні — від травня по вересень, у двох—трьох поколіннях; особини 2-го та 3-го поколінь мають дрібніші розміри.

В Україні номінативний підвид, до якого слід відносити також *ssp. zhicharevi* Obraztsov, 1936 з Харківської області (Куп'янськ), *ssp. hypanica* Obraztsov, 1936 з ок. Миколаєва, та *ssp. ardavdana* Obraztsov, 1936 з ок. Феодосії (Крим).

***Polyommatus icarus* (Rottemburg, 1775)**

Papilio icarus Rottemburg, 1775. Naturforscher, Halle 6: 21.
Типова місцевість: Німеччина.

Поширення: Палеарктика, крім крайніх північно-східних частин. В Україні повсюдно. Зустрічається в різноманітних біотопах, в населених пунктах, садах, на городах. Період льоту: на півночі та в Карпатах у червні—серпні, в одному поколінні, на півдні — від квітня по жовтень, у двох—трьох поколіннях; особини 2-го та 3-го поколінь мають дрібніші розміри. В Україні номінативний підвид.

***Polyommatus eroides* (Frivaldszky, 1835)**

Lycena eroides Frivaldszky, 1832. Magyar Tud. Társ. Evk. 2: 270, tab. 7, k. 9.
Типова місцевість: Балканський п-рів.

Поширення: Центральна та Південно-Східна Європа, помірний пояс Західної та Центральної Азії. В Україні достовірно відомий з Житомирської, Київської, Чернігівської, Полтавської, Сумської та Харківської областей. Зустрічається на ділянках з лучною або степовою рослинністю. Період льоту: від середини червня по початок серпня, в одному поколінні. В Україні номінативний підвид.

***Polyommatus daphnis* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Papilio daphnis [Denis & Schiffermüller], 1775. Ankündigung syst. Werkes Schmett. Wienergegend p. 182.
Типова місцевість: Відень, Австрія.

Поширення: Південна та Центральна Європа, Південно-Західна Азія. В Україні майже повсюдно, крім Карпат та деяких посушливих південних теренів. Зустрічається на сухих луках, лісових галявинах та просіках, серед чагарникової рослинності. Період льоту: від середини червня по вересень, в одному поколінні. В Україні номінативний підвид; у старих працях наводився під назвою *meleager* Esper.

***Polyommatus bellargus* (Rottemburg, 1775)**

Papilio bellargus Rottemburg, 1775. Naturforscher, Halle 6: 25.
Типова місцевість: Німеччина.

Поширення: Європа, крім крайніх північних та південних теренів, Південно-Західна Азія. В Україні повсюдно, крім Карпат, на півночі спорадично та не щорічно. Зустрічається в різноманітних місцях, вкритих трав'янистою рослинністю. Період льоту: на півночі від травня по серпень, на півдні — від травня по жовтень, у двох—трьох поколіннях. В Україні номінативний підвид.

***Polyommatus coridon* (Poda, 1761)**

Papilio coridon Poda, 1761. Ins. Mus. Graec. p. 77.
Типова місцевість: Грац, Австрія.

Поширення: Європа, крім крайніх північних та південних теренів. В Україні повсюдно, крім Карпат та посушливих південних районів. Зустрічається на сухих луках, степових схилах, вапнякових ділянках, серед чагарників. Період льоту: від липня по серпень, одне покоління; деякі північні популяції мають два покоління: 1-е в травні—червні, 2-е в липні—серпні. В Україні номінативний підвид.

***Polyommatus corydonius* (Herrich-Schäffer, [1852])**

Lycaena coridon corydonius Herrich-Schäffer, [1852]. Syst. Bearb. Schmett. Europ. 1: Taf. 123, Fig. 595–596; Text: Syst. Bearb. Schmett. Europ. 6: 27.

Типова місцевість: Ханлар, Азербайджан.

Поширення: Мала Азія, Кавказ. В Україні відомий з Криму. Зустрічається на кам'янистих схилах та плато із степовою рослинністю. Період льоту: від липня по серпень, одне покоління. З Криму відомо кілька поодиноких екземплярів, підвидову приналежність яких можна встановити при наявності більшого матеріалу.

***Polyommatus ripartii* (Freyer, 1830)**

Lycaena ripartii Freyer, 1830. Beitr. Gesch. eur. Schmett. 3: 128, Taf. 133, Fig. 3.

Типова місцевість: Іспанія.

Поширення: Південна Європа, захід Центральної Азії та Південно-Західна Азія. В Україні відомий з Криму. Зустрічається на схилах із степовою рослинністю, лісових галявинах, кам'янистих ділянках. Період льоту: від середини—кінця липня по серпень, одне покоління. Значна індивідуальна мінливість (білий промінчик на спідній стороні задніх крил може бути дуже чітким або зовсім відсутнім) та заплутана таксономічна ситуація з близькими видами дозволили деяким авторам вважати, що кримські популяції належать до декількох самостійних видів. Так, для Криму наводились *Polyommatus admetus* (Esp.) та *P. fabressei* (Obth.), з яких останній поширений на Піренейському півострові. Недавно з Криму описано *budaschkini* Kolev & De Prins, 1995 як самостійний вид. На наш погляд, до надходження більш вагомих доказів про видову самостійність кримських популяцій, його доцільно розглядати щонайвище як підвид *P. ripartii*.

***Polyommatus krymaeus* (Sheljuzhko, 1928)**

Lycaena damone krymaea Sheljuzhko, 1928. Lep. Rundsch. 2(4): 45–46.

Типова місцевість: Керч, Крим, Україна.

Поширення: ендемік Криму. Зустрічається на сухих кам'янистих схилах та плато. Період льоту: липень—серпень, одне покоління. Систематичне положення кримських популяцій потребує уточнення.

***Polyommatus damon* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Papilio damon [Denis & Schiffermüller], 1775. Ankündigung syst. Werkes Schmett. Wienergegend p. 182–183.

Типова місцевість: Відень, Австрія.

Поширення: помірний пояс Європи, Західної та Центральної Азії. В Україні відомий із Львівської області. Існують старі вказівки про поширення на Поділлі та Волині (Czekanowski, 1932; Єршов, Фільд, 1867). Зустрічається на степових схилах з вапняковими та кам'янистими ділянками, іноді по сухих луках. Період льоту: від кінця червня по середину серпня, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

***Polyommatus damone* (Eversmann, 1841)**

Lycaena damone Eversmann, 1841. Bull. Soc. Nat. Mosc. 14(1): 18.

Типова місцевість: Сергієвськ Самарської області, Російська Федерація.

Поширення: Південно-Східна Європа, помірний пояс Західної та Центральної Азії. Зустрічається на вапнякових, кам'янистих схилах та плато. У Запорізькій та Донецькій областях поширений підвид *tanaïs* Dantchenko & Pjushtch, 1993 (описаний з ок. Краматорська, с. Біленьке, Донецька обл.), у Криму підвид *pljushtschi* Lukhtanov & Budashkin, 1993 (описаний з гори Ай-Петрі, Крим). Період льоту кримських популяцій від червня по серпень, одне покоління. Метелики цього підвиду *tanaïs* літають з кінця травня до початку липня та в серпні—вересні у двох поколіннях.

Родина СОНЦЕВИКИ – NYMPHALIDAE Swainson, 1827**Підродина – LIBYTHEINAE Boisduval, [1833]**Рід *Libythea* Fabricius, 1807*Libythea celtis* (Laicharting, 1782)*Papilio celtis* Laicharting, 1782. Arch. Insectengesch. 2: 1–3, Taf. 8, Fig. 1–3.

Типова місцевість: Бозен, Південний Тироль (нині Больцано, Італія).

Поширення: Південна Палеарктика. В Україні відомий тільки з Криму, по узліссях та галявинах, ділянках з чагарниковою рослинністю. Період льоту: від травня–червня до кінця вегетаційного періоду, одне покоління, зимує метелик. В Україні номінативний підвид.

Підродина – SATYRINAE Boisduval, [1833]Рід *Esperarge* Nekrutenko, 1988*Esperarge climene* (Esper, [1783])*Papilio climene* Esper, [1783]. Schmett. Abb. Nat. 1(2), Fortsetzung 1. Abschn.: 165, Tab. 85, Fig. 1–3.

Типова місцевість: Поволжжя, Російська Федерація.

Поширення: південь Центральної та Східної Європи, Південно-Західна Азія. В Україні відомий з Кіровоградської, Запорізької, Полтавської, Донецької та Луганської областей. Зустрічається серед чагарникової рослинності, у галявинах або лісах по річкових долинах. Період льоту: червень–серпень, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

Рід *Pararge* Hübner, [1819]*Pararge aegeria* (Linnaeus, 1758)*Papilio aegeria* Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 473.

Типова місцевість: Південна Європа та Північна Африка.

Поширення: Західна Палеарктика, крім північних теренів. В Україні повсюдно, за винятком степових безлісних районів. Типовий лісовий вид, зустрічається як під пологом лісу, так і на галявинах, просіках, іноді літає в парках та скверах. Період льоту: від квітня до початку червня та від кінця червня по серпень, у двох поколіннях, іноді з'являється 3-є покоління у серпні–вересні. Популяції в Україні належать до середньоевропейського підвиду *tircis* Godart, 1821.

Рід *Lasiommata* Westwood, 1841*Lasiommata megera* (Linnaeus, 1767)*Papilio megera* Linnaeus, 1767. Syst. Nat. (Ed. 12) 1(2): 771.

Типова місцевість: Австрія та Данія.

Поширення: помірний та субтропічний пояси Західної Палеарктики. В Україні повсюдно, крім Карпат та деяких посушливих південних теренів. Зустрічається на відкритих сонячних місцях, особливо по скелястих, глинистих або вапнякових схилах. Період льоту: на півночі та в горах – травень–червень та липень–вересень, у двох поколіннях, на півдні – від початку квітня по жовтень, без перерви у двох–трьох поколіннях. В Україні номінативний підвид.

Lasiommata maera (Linnaeus, 1758)*Papilio maera* Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 473.

Типова місцевість: Швеція.

Поширення: Західна Палеарктика, крім крайніх північних та південних частин. В Україні повсюдно, крім деяких посушливих південних теренів. Зустрі-

чається в лісах та на ділянках з чагарниковою рослинністю. Період льоту: на півночі від середини травня по середину—кінець червня та в липні—серпні, на півдні — від квітня по вересень, у двох поколіннях.

В Україні номінативний підвид; до нього відноситься і описаний з Криму *crimaea* A. Bang-Haas, 1907.

Рід *Lopinga* Moore, [1893]

***Lopinga achine* (Scopoli, 1763)**

Papilio achine Scopoli, 1763. Ent. carn. p. 156.

Типова місцевість: Словенія, Крайна.

Поширення: помірний пояс Палеарктики. В Україні повсюдно, крім Закарпаття, Криму та безлісних степових районів. Зустрічається у листяних лісах, лісозахисних смугах, серед чагарникової рослинності. Період льоту: від кінця травня по серпень, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

Рід *Coenonympha* Hübner, [1819]

***Coenonympha tullia* (Müller, 1764)**

Papilio tullia Müller, 1764. Fauna Insect. Fridrichsdalina p. 36.

Типова місцевість: Данія, Фридрихсдаль.

Поширення: арктичний та помірний пояси Палеарктики. В Україні відомий з Карпат, Полісся, Лісостепу та, за літературними даними, — з Одеської та Донецької областей. Зустрічається на вологих луках та болотах. Період льоту: червень—липень, одне покоління. В Україні номінативний підвид. У старих працях наводився під назвою *typhon* Rottemburg.

***Coenonympha oedippus* (Fabricius, 1787)**

Papilio oedippus Fabricius, 1787. Mantissa Insect. 2: 31.

Типова місцевість: «Південна Росія».

Поширення: помірний пояс Палеарктики. В Україні відомий тільки з північної частини Полісся в межах Київської та Волинської областей. Зустрічається по вологих луках та на болотах. Період льоту: від початку червня по липень, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

***Coenonympha arcania* (Linnaeus, 1761)**

Papilio arcania Linnaeus, 1761. Fauna Svec. (Ed. 2): 273.

Типова місцевість: Швеція.

Поширення: помірний пояс Палеарктики. В Україні поширений повсюдно, крім високогір'я Карпат, посушливих степових теренів та Криму. Зустрічається на галявинах та просіках у листяних, мішаних лісах, серед чагарників. Період льоту: від кінця травня по серпень, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

***Coenonympha glycerion* (Borkhausen, 1788)**

Papilio glycerion Borkhausen, 1788. Naturg. eur. Schmett. 1: 90.

Типова місцевість: не вказана [Південна Німеччина].

Поширення: помірний пояс Палеарктики. В Україні поширений повсюдно, крім південної частини Лісостепу та Степу. Зустрічається в різноманітних біотопах, від вологих лук та боліт до сухих лісових галявин. Період льоту: від початку червня (на півдні від кінця травня) по серпень, одне покоління. В Україні, за винятком Криму, номінативний підвид; кримська гірська популяція описана під назвою *korshunovi* Nekrutenko, 1978. У старих працях вид наводився під назвами *iphis* [Denis & Schiffermüller], *amyntas* Poda та *mandane* Kirby.

***Coenonympha hero* (Linnaeus, 1761)**

Papilio hero Linnaeus, 1761. Fauna Svec. p. 274.

Типова місцевість: Південна Швеція.

Поширення: помірний пояс Палеарктики. В Україні поширений у Львівській, Волинській, Івано-Франківській, Тернопільській, Хмельницькій, Винницькій, Рівенській, Житомирській та Київській областях. Зустрічається як на вологих луках, болотах, так і на сухих лісових галявинах та просіках. Період льоту: від середини—кінця травня по кінець червня, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

***Coenonympha leander* (Esper, [1784])**

Papilio leander Esper, [1784]. Schmett. Abb. Nat. 1(2), Fortsetzung 1. Abschn.: 176, Tab. 89, Fig. 5.

Типова місцевість: Поволжжя, Російська Федерація.

Поширення: південна частина Центральної та Східної Європи, Мала Азія, Іран. В Україні кілька разів наводився для Полтавської й Херсонської губерній та Криму, нещодавно знайдений в Одеській області. Зустрічається по схилах степових балок, у галях, на галявинах у листяних лісах, серед чагарникової рослинності. Період льоту: від кінця травня по липень, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

***Coenonympha pamphilus* (Linnaeus, 1758)**

Papilio pamphilus Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 472.

Типова місцевість: Швеція.

Поширення: Західна Палеарктика, крім крайніх північних та південних теренів. В Україні повсюдно. Зустрічається у різноманітних трав'янистих місцях, іноді в населених пунктах. Період льоту: на півночі від травня по середину червня та в липні—вересні, у двох поколіннях, на півдні — від кінця квітня по жовтень, у двох—трьох поколіннях.

В Україні номінативний підвид. Вид проявляє значну індивідуальну та сезонну мінливість; так, 2-е та 3-є покоління на півдні досить значно відрізняється від особин 1-го покоління і належить до f. *lyllus* Esper.

Рід *Triphysa* Zeller, 1850***Triphysa phryne* (Pallas, 1771)**

Papilio phryne Pallas, 1771. Reise verschied. Prov. russ. Reiches. 1: 470.

Типова місцевість: Сизрань, Самарська обл., Російська Федерація.

Поширення: Південно-Східна Європа та степова зона Західної та Центральної Азії. В Україні зараз зустрічається в заповіднику «Асканія-Нова», Північному Криму в місцях з цілинною степовою рослинністю; в минулому напевно, був більш поширеним у цілинних степах на півдні. Зустрічається на ділянках степу з ковилою та типчаком. Період льоту: травень, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

Рід *Pyronia* Hübner, [1819]***Pyronia tithonus* (Linnaeus, 1767)**

Papilio tithonus Linnaeus, 1771. Mantissa plantarum (ed. 2), p. 537.

Типова місцевість: Німеччина.

Поширення: помірний та субтропічний пояси Західної та Центральної Європи, Мала Азія. В Україні достовірно відомий з Київської області с. Мар'янівка. Нині, можливо, повністю зник. Вказівки про знахідки у Львівській та Волинській областях не викликають великого сумніву, адже цей вид поширений у

сусідніх Польщі, Словаччині та Румунії. Зустрічається на сонячних трав'янистих галявинах. Період льоту: липень (можливо, з червня) до середини серпня, одне покоління.

Рід *Maniola* Schrank, 1801
***Maniola jurtina* (Linnaeus, 1758)**

Papilio jurtina Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 415.
Типова місцевість: Швеція.

Поширення: Західна Палеарктика, крім крайніх північних та південних теренів. В Україні повсюдно. Зустрічається в різноманітних біотопах із трав'янистою рослинністю, в садах, парках, на городах. Період льоту: від червня по вересень, одне покоління. Українські популяції умовно відносяться до підвиду *strandiana* Obratzsov, 1936 (описаний з ок. села Фундукліївка Київської області).

Рід *Hyponephele* Muschamp, 1915
***Hyponephele lycan* (Rottemburg, 1775)**

Papilio lycan Rottemburg, 1775. Naturforscher, Halle 6: 17.
Типова місцевість: Берлін, Німеччина.

Поширення: помірний пояс Західної та Центральної Палеарктики. В Україні повсюдно, крім Карпат та посушливих степових теренів. Зустрічається по сухих сонячних місцях, переважно на лісових галявинах, на городах та в садах. Період льоту: червень—серпень, іноді травень—вересень, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

***Hyponephele lupina* (Costa, [1836])**

Satyra lupinus Costa, [1836]. Fauna Reg. Napoli p. [69], [311], pl. 4, fig. 3, 4 (non 1, 2).
Типова місцевість: Отранто, Італія.

Поширення: Південна Європа, Північна Африка, Південно-Західна Азія. В Україні відомий з південних степових теренів та Криму. Зустрічається по сухих сонячних місцях, як на відкритих просторах, так і серед чагарникової рослинності або на скелястих схилах. Період льоту: від кінця травня по серпень, одне покоління. В Україні номінативний підвид. У старій літературі українські популяції наводились під назвами *lanata* Alphéraky, 1876 або *intermedia* Staudinger, 1886.

Рід *Aphantopus* Wallengren, 1853
***Aphantopus hyperantus* (Linnaeus, 1758)**

Papilio hyperantus Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 471.
Типова місцевість: Швеція.

Поширення: помірний пояс Палеарктики. В Україні повсюдно, крім посушливих степових теренів. Зустрічається в лісах, гаях, садах та парках. Період льоту: середина червня — кінець серпня, іноді до вересня, одне покоління. В Україні номінативний підвид; до нього слід відносити описаний з Криму (Симферополь) *krymaeus* Obratzsov, 1936.

Рід *Protorebia* Roos & Arnscheid, 1980
***Protorebia afra* (Fabricius, 1787)**

Papilio afra Fabricius, 1787. Mantissa Insect 2: 41.
Типова місцевість: «Південна Росія».

Поширення: Далмація, Південно-Східна Європа, степовий пояс Західної Азії. В Україні відомий з Одеської, Херсонської областей та Криму. Зустрічається по схилах степових балок та на сухих луках. Період льоту: квітень—червень, одне

покоління. В континентальній частині України та в степовому Криму номінативний підвид; р яйл Криму описано підвид *krymaea* Sheljuzhko, 1929. Раніше наводився під назвами *Erebia phegea* Borkhausen, 1788 або *Erebia afer* Esper, 1783.

Рід *Erebia* Dalman, 1816

***Erebia ligea* (Linnaeus, 1758)**

Papilio ligea Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 473

Типова місцевість: Швеція.

Поширення: помірний пояс Палеарктики. В Україні відомий із Закарпаття, Карпат, Передкарпаття, неодноразово наводився для західної та центральної частин Полісся. Зустрічається на лісових галявинах, полонинах, луках біля річок та струмків. Період льоту: липень—серпень, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

***Erebia manto* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Papilio manto [Denis & Schiffermüller], [1775]. Ankündigung syst. Werkes Schmett. Wienergegend p. 169.

Типова місцевість: Відень, Австрія.

Поширення: гори Західної та Центральної Європи. В Україні відомий з Карпат у межах Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької областей. Зустрічається на альпійських луках та галявинах біля верхньої межі лісу. Період льоту: від середини—кінця липня по кінець серпня, одне покоління. Систематичне положення українських популяцій не досліджене; подібно до більшості видів роду *Erebia*, *manto* характеризується значною індивідуальною мінливістю, але в головних рисах українські популяції наближаються до номінативного підвиду, поширеного в Альпах. З румунських Карпат описано підвид *trajanus* Normuzaki, 1895, він також наводився для нашої фауни.

***Erebia aethiops* (Esper, [1777])**

Papilio aethiops Esper, [1777]. Schmett. Abb. Nat. 1(1): 312, Tab. 25, Fig. 3.

Типова місцевість: Південна Німеччина.

Поширення: помірний пояс Палеарктики, крім крайніх західних та східних частин. В Україні відомий із Закарпаття, Карпат, Передкарпаття, правобережної частини Полісся та з Лісостепу. Зустрічається по лісових галявинах, полонинах, трав'янистих схилах, луках біля річок та струмків. Період льоту: від кінця червня по кінець серпня, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

***Erebia medusa* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Papilio medusa [Denis & Schiffermüller], 1775. Ankündigung syst. Werkes Schmett. Wienergegend p. 167.

Типова місцевість: Відень, Австрія.

Поширення: помірний пояс Палеарктики. В Україні відомий із Закарпатської, Львівської, Волинської, Рівенської, Чернівецької, Івано-Франківської, Хмельницької, Винницької, Житомирської, Київської, Черкаської та Одеської областей. Зустрічається по лісових галявинах, полонинах, луках біля річок та струмків. Період льоту: від середини травня по липень, одне покоління. В Україні поширений підвид *psodea* Hübner, 1804 (описаний з Угорщини).

***Erebia euryale* (Esper, [1805])**

Papilio euryale Esper, [1805]. Schmett. Abb. Nat. Suppl. 2: 8, Tab. 118, Fig. 2—3.

Типова місцевість: гори Різен в Альпах, Чехія та Польща.

Поширення: гори Європи. В Україні відомий з Карпат у межах Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської та Чернівецької областей. Зустрічається на

полонинах та галявинах біля верхньої межі лісу. Період льоту: від середини—кінця липня по кінець серпня, одне покоління. В Україні номінативний підвид. Недавно з полонини Драгобрат, хр. Свідовець був описаний новий вид *Erebia polonina* S. L. Nikolaev in Korshunov & S. L. Nikolaev, 2004. Скоріш за все це черговий опис однієї з численних форм з редукцією, чи навпаки великим розвитком плям на крилах, звичайних у видів роду *Erebia*. Автор цього опису мав невеликий порівняльний матеріал з Українських Карпат та зовсім відсутній матеріал з Західної Європи, користувався обмеженою літературою, поза його увагою залишився типовий матеріал, описаних з Європи таксонів.

***Erebia pronoe* (Esper, [1780])**

Papilio pronoe Esper, [1780]. Schmett. Abb. Nat. 1(2): 23, Tab. 54, Fig. 1.

Типова місцевість: Штирія, Австрія.

Поширення: гори Західної та Центральної Європи. В Україні за літературними даними відомий з Волині та Поділля (Czekanowski, 1832), Київської, Волинської та Подільської губерній (Єршов, Фільд, 1867), Галичини (Nowicki, 1860, 1865) та Карпат (Горгани) (Козакевич, 1970). Зустрічається на альпійських луках та лісових галявинах. Період льоту: від середини—кінця липня по кінець серпня, одне покоління. Систематичне положення українських популяцій залишається нез'ясованим.

Рід *Melanargia* Meigen, [1829]

***Melanargia russiae* (Esper, [1783])**

Papilio russiae Esper, [1783]. Schmett. Abb. Nat. 1(2): 162, Tab. 84, Fig. 1–2.

Типова місцевість: «Севастьяновка біля Пензи», Російська Федерація.

Поширення: Південна Європа, помірний та субтропічний пояси Західної та Центральної Азії. В Україні відомий з Лісостепу та Степу, на Поліссі зустрічається (в більшості місць зустрічався) на ділянках із степовою рослинністю. Період льоту: червень—серпень, одне покоління. В Україні номінативний підвид; у старих працях наводився під назвою *M. japygia suwarovius* Herbst.

***Melanargia galathea* (Linnaeus, 1758)**

Papilio galathea Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 474.

Типова місцевість: Німеччина.

Поширення: помірний та субтропічний пояси Європи, Південно-Західної Азії. В Україні повсюдно, зустрічається в місцях із трав'янистою рослинністю. Період льоту: від середини червня по серпень, одне покоління. В Україні номінативний підвид, до якого слід відносити і ssp. *convexa* Fruhstorfer, 1917, описаний з Керчі (Крим).

Рід *Satyrus* Latreille, 1810

***Satyrus virbius* Herrich-Schäffer, [1844]**

Satyrus virbius Herrich-Schäffer, [1844]. Syst. Bearb. Schmett. Europ. 1: 79, Tab. 9, Fig. 45–48.

Типова місцевість: «Південна Росія».

Поширення: Південно-Східна Європа. В Україні зустрічається в Луганській області та в Криму (гори та Південне узбережжя). Раніше наводився з Полтавської та Кіровоградської областей. Зустрічається по схилах степових балок, на кам'янистих ділянках та галявинах у гірських лісах. Період льоту: червень—липень, одне покоління. Систематичне положення української популяції потребує подальшого вивчення. У старих працях наводився під назвами *Satyrus actaea* Esp. та *Satyrus cordula* F.

Рід *Minois* Hübner, [1819]***Minois dryas* (Scopoli, 1763)**

Papilio dryas Scopoli, 1763. Ent. carn. p. 153.

Типова місцевість: Словенія, Крайна.

Поширення: помірний пояс Палеарктики. В Україні поширений повсюдно крім високогір'я Карпат та посушливих степових теренів. Зустрічається на лісових галявинах, степових та кам'янистих ділянках, серед чагарникової рослинності. Період льоту: з кінця червня до серпня, одне покоління. В Україні номінативний підвид; до нього відноситься описаний з ок. Києва *zhicharevi* Krulikovsky, 1926.

Рід *Hipparchia* Fabricius, 1807***Hipparchia fagi* (Scopoli, 1763)**

Papilio fagi Scopoli, 1763. Ent. carn. p. 152.

Типова місцевість: Словенія, Крайна.

Поширення: Середня та Південна Європа. В Україні відомий із Закарпатської, Львівської, Рівенської, Тернопільської, Чернівецької, Хмельницької, Черкаської, Полтавської, Дніпропетровської, Донецької областей та Криму. Вірогідно, поширений значно більше в лісостеповій та степовій зонах, але досить локально. Зустрічається по лісових галявинах, серед чагарникової рослинності, іноді по лісозахисних смугах. Період льоту: з кінця червня до кінця серпня, одне покоління. В Україні номінативний підвид; до нього належить і описаний з Криму *krymaea* Sheljuzhko, 1929.

***Hipparchia alcyone* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Papilio alcyone [Denis & Schiffermüller], 1775. Ankündigung syst. Werkes Schmett. Wienergegend p. 169.

Типова місцевість: Відень, Австрія.

Поширення: Південно-Західна та Середня Європа, Південна Скандинавія, Атлаські гори в Північній Африці. В Україні поширений у Львівській, Рівенській, Чернівецькій, Хмельницькій, Житомирській, Київській та Чернігівській областях; безсумнівно, поширений усюди в північних областях, але досить локально. Зустрічається на сухих лісових галявинах, переважно в соснових лісах. Період льоту: від кінця червня по серпень, одне покоління. В Україні номінативний підвид; в деяких публікаціях наводився під назвою *hermione* Linnaeus, 1764.

***Hipparchia semele* (Linnaeus, 1758)**

Papilio semele Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 474.

Типова місцевість: Швеція.

Поширення: Західна та Центральна Європа, крім крайніх північних та південних частин. В Україні поширений повсюдно на Поліссі, в Лісостепу та Передкарпатті. Зустрічається на сухих лісових галявинах, переважно в соснових лісах. Період льоту: з середини—кінця червня до середини серпня, одне покоління. В Україні номінативний підвид; підвид *cadmus* Fruhstorfer, 1908 (описаний з Швейцарії), до якого іноді відносять українські популяції, не відрізняється від номінативного підвиду. Систематичне положення популяцій з Донецької та Луганської областей потребує уточнення, можливо вони відносяться до *volgensis* Mazochin-Porshnjakov, 1952, який одними авторами вважається самостійним видом, а іншими — підвидом наступного виду.

***Hipparchia pellucida* (Stauder, 1924)**

Satyrus semele pellucida Stauder, 1923. Mitt. münch. ent. Ges. 14(1–5): 64.

Типова місцевість: Тертер (Мір-Башир), Азербайджан.

Поширення: острови в Егейському морі, Кавказ, Південно-Західна Азія (Кіпр, Туреччина, Ірак, Іран). В Україні зустрічається в Криму (гори та Південне

узбережжя), по сухих лісових галявинах, на скельних та степових схилах, у гірському рідколіссі. Період льоту: червень—вересень, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

Hipparchia statilinus (Hufnagel, 1766)

Papilio statilinus Hufnagel, 1766. Berlin. Mag. 2: 84.

Типова місцевість: Берлін, Німеччина.

Поширення: Південна та Середня Європа, Північно-Західна Африка, Мала Азія, Закавказзя. В Україні майже повсюдно, але на півночі дуже спорадично. Не знайдений у північно-західних областях, на Закарпатті, в Карпатах та Передкарпатті. Зустрічається на сухих лісових галявинах у соснових лісах, на степових, скельних та вапнякових ділянках. Період льоту: в Криму з початку липня до вересня—жовтня, на решті території з кінця липня до кінця серпня—жовтня. Одне покоління. В Україні номінативний підвид.

Рід ***Oeneis*** Hübner, [1819]

Oeneis tarpeia (Pallas, 1771)

Papilio tarpeia Pallas, 1771. Reise verschied. Prov. russ. Reich. 1: 470.

Типова місцевість: Російська Федерація, Поволжжя.

Поширення: степові терени Східної Європи, альпійські луки Кавказу та степи Західної Азії. Згадується Нордманом (Nordmann, 1851: 405) для «східних степів Єкатеринославської губернії (нинішня Дніпропетровська обл.)». За сучасними зборами достовірно відомий самець з Харківської області (приватна колекція В. Тузова, Москва). Період льоту: травень—червень, одне покоління. Можливо, колись був значно поширенішим у степовій та лісостеповій зонах, але внаслідок суцільного розорювання степів повністю (або майже повністю) зник.

Oeneis jutta (Hübner, [1806])

Papilio jutta Hübner, [1806]. Samml. eur. Schmett. 1: Fig. 614, 615.

Типова місцевість: Лапландія.

Поширення: арктичний та помірний пояси Голарктики. В Україні нещодавно був знайдений Є. Воробйовим у Поліському заповіднику. Зустрічається досить локально у сосняках біля торф'яникових боліт. Період льоту: кінець травня—червень, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

Рід ***Arethusana*** de Lesse, 1951

Arethusana arethusa ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Papilio arethusa [Denis & Schiffermüller], 1775. Ankündigung syst. Werkes Schmett. Wienergegend p. 169.

Типова місцевість: Відень, Австрія.

Поширення: Південна та Середня Європа, Південно-Західна Азія. В Україні за літературними джерелами відомий з Черкаської, Полтавської, Кіровоградської, Донецької, Луганської областей, можливі знахідки скрізь у степовій зоні. Зустрічається на сухих кам'янистих та степових ділянках. Період льоту: серпень—вересень, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

Рід ***Brintesia*** Fruhstorfer, [1911]

Brintesia circe (Fabricius, 1775)

Papilio circe Fabricius, 1775. Syst. ent. p. 495.

Типова місцевість: Німеччина.

Поширення: Південна та Середня Європа, Південно-Західна Азія. В Україні поширений на Закарпатті, Передкарпатті, у лісостеповій і степовій зонах

та в Криму. Зустрічається в гаях, на галявинах листяних лісів, в Криму звичайний у кам'янистих рідколіссях та по кам'янистих схилах. Період льоту: від середини—кінця червня по середину вересня, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

Рід *Chazara* Moore, [1893]

Chazara briseis (Linnaeus, 1764)

Papilio briseis Linnaeus, 1764. Mus. Lud. Ulr. p. 276.

Типова місцевість: Німеччина.

Поширення: Північно-Західна Африка, Південна та Середня Європа, Західна та Центральна Азія (крім північних та південних частин). В Україні за літературними даними відомий з західної частини Полісся, Передкарпаття, лісо-степової, степової зони та Криму. Зараз достовірно відомий тільки з південних областей та Криму. Зустрічається в місцях із степовою рослинністю. Період льоту: липень—вересень, одне покоління. Систематичне положення українських популяцій потребує уточнення: північно-західні популяції, можливо, належать до номінативного підвиду; південні популяції наводились під назвами *janthe* Pallas, 1771; *major* Oberthür, 1876; *meridionalis* Staudinger, 1886; і *lyrnessus* Fruhstorfer, 1908.

Chazara persephone (Hübner, [1805])

Papilio persephone Hübner, [1805]. Samml. eur. Schm. 1, Tab. 115, Fig. 589—590.

Типова місцевість: «Південна Росія».

Поширення: Південно-Східна Європа, Південно-Західна Азія. В Україні відомий з Криму та Херсонської області, можливо, поширений також у південно-східних областях, бо наводився з сусіднього Таганрогу. Зустрічається на скельних схилах із степовою рослинністю. Період льоту: від початку червня по вересень, одне покоління із літньою діапаузою. В Україні номінативний підвид; в старих працях наводився під назвою *anthe* auct.

Рід *Pseudochazara* de Lesse, 1951

Pseudochazara euxina (Kusnezov, 1909)

Hipparchia euxina Kusnezov, 1909. Ежегодн. Зоол. муз. Императ. Акад. наук 14: 141, табл. 3, рис. 1—6.

Типова місцевість: Україна, Крим, південні схили гори Ай-Петрі.

Поширення: ендемік Гірського Криму (Ай-Петринська, Ялтинська, Никитська, Бабуган та, можливо, інші яйли та соснові ліси на вапнякових схилах поблизу Ялти, загальна площа поширення близько 2000 га). Період льоту: від середини червня по кінець серпня, одне покоління.

Підродина — APATURINAE Boisduval, 1840

Рід *Apatura* Fabricius, 1807

Apatura ilia ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Papilio ilia [Denis & Schiffermüller], 1775. Ankündigung syst. Werkes Schmett. Wienergegend p. 172.

Типова місцевість: Відень, Австрія.

Поширення: Європа, крім крайніх північних та південних теренів, помірний та субтропічний пояси Східної Азії. В Україні повсюдно, за винятком високогір'я Карпат, посушливих районів степової зони, Криму. Зустрічається в листяних та мішаних лісах, на лісостепових ділянках, часто в садах, парках і населених пунктах. Період льоту: червень — кінець липня, на півдні та іноді в теплі роки на півночі з'являється нечисленне 2-е покоління в серпні—вересні. Популяції в Україні належать до номінативного підвиду; до нього ж відноситься

і описаний із Змієва Харківської області підвид *carueli* Le Moul, 1947. В одних і тих же популяціях разом зустрічаються дві форми, перша з білими «віконцями» зверху крил, друга з жовтими; остання відома під назвою f. *clytie* [Denis & Schiffermüller], 1775.

***Apatura metis* Freyer, 1829**

Apatura metis Freyer, 1829. Beitr. Gesch. eur. Schmett. 2(12): 61–63, Tab. 67, Fig. 1.
Типова місцевість: Хорватія.

Поширення: південь Середньої та Східної Європи, Казахстан, помірний та субтропічний пояси Азії. В Україні за літературними джерелами відомий з Черкаської, Кіровоградської, Одеської та Херсонської областей; у південних областях, ймовірно, поширений значно більше. Зустрічається в заплавах лісах та низинних рідколіссях. Період льоту: з кінця травня до кінця червня, з кінця липня до вересня, два покоління. Систематичне положення українських популяцій потребує уточнення.

***Apatura iris* (Linnaeus, 1758)**

Papilio iris Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 476.
Типова місцевість: Німеччина та Англія.

Поширення: Європа крім крайніх північних та південних теренів, помірний та субтропічний пояси Східної Азії. В Україні повсюдно, за винятком степової зони та Криму. Зустрічається в листяних та мішаних лісах. Період льоту: від середини—кінця червня по початок серпня, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

Підродина – LIMENITIDINAE Behr, 1864

Рід *Limenitis* Fabricius, 1807

***Limenitis populi* (Linnaeus, 1758)**

Papilio populi Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 476.
Типова місцевість: Швеція.

Поширення: помірний пояс Палеарктики. В Україні повсюдно, крім степової зони та Криму. Зустрічається в листяних та мішаних лісах. Серед нормально забарвлених самців іноді трапляються особини, в яких білі плями зверху крил відсутні (f. *tremulae* Esp.). Період льоту: від кінця травня по середину (кінець) липня, одне покоління. В Україні номінативний підвид, до нього відноситься і описаний з Чернівецької області таксон *bucoviensis* Hormuzaki, 1897.

***Limenitis camilla* (Linnaeus, 1764)**

Papilio camilla Linnaeus, 1764. Mus. Lud. Ulr. p. 304.
Типова місцевість: Німеччина.

Поширення: помірний пояс Європи та Східної Азії. В Україні повсюдно, крім безлісних ділянок у степовій зоні та Криму. Зустрічається по галявинах, просіках у листяних та мішаних лісах, серед чагарникових рідколісь, іноді в окультурених ландшафтах. Період льоту: з початку червня до середини серпня, одне покоління (дані про друге покоління потребують перевірки). В Україні номінативний підвид; у старих працях наводився під назвами *populi minor* Hoffmannsegg та *sibilla* auct.

Рід *Neptis* Fabricius, 1807

***Neptis sappho* (Pallas, 1771)**

Papilio sappho Pallas, 1771. Reise verschied. Prov. russ. Reiches. 1: 471.
Типова місцевість: Російська Федерація, Поволжжя.

Поширення: середня, південні частини Центральної та Східної Європи, помірний пояс Азії, Південно-Східна Азія. В Україні повсюдно, крім безлісних

степових ділянок та Криму. На Поліссі дуже локально, відомий лише з Волинської та Житомирської областей. Зустрічається на галявинах, просіках у листяних лісах, серед чагарникових рідколій. Період льоту: з травня (на півдні з кінця квітня) до кінця серпня (вересня), два покоління. В Україні номіна- тивний підвид; у старих працях наводився під назвами *aceris* Esper та *hylas* auct.

***Neptis rivularis* (Scopoli, 1763)**

Papilio rivularis Scopoli, 1763. Ent. carn. p. 165, f. 443.

Типова місцевість: Каринтія, Австрія.

Поширення: середня, південні частини Центральної та Східної Європи, помірний пояс Азії, Південно-Східна Азія. В Україні повсюдно, крім безлісних ділянок в степовій зоні та деяких північних районів Полісся (ймовірно поширен- ня). Зустрічається на галявинах, просіках у листяних лісах, серед чагарникових рідколій. Період льоту: від кінця травня по серпень, одне покоління. В Україні номіна- тивний підвид. У старих працях наводився під назвами *lucilla* auct. та *coenobita* auct.

Підродина – NYMPHALINAE Swainson, 1827

Рід *Vanessa* Fabricius, 1807

***Vanessa atalanta* (Linnaeus, 1758)**

Papilio atalanta Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 478.

Типова місцевість: Швеція.

Поширення: Західна Палеарктика. В Україні повсюдно. Мігрант.

Період льоту на півдні протягом усієї теплої пори року, на півночі та у високогірних районах — від кінця червня по жовтень; на півдні у двох—трьох поколіннях. В Україні номіна- тивний підвид.

***Vanessa cardui* (Linnaeus, 1758)**

Papilio cardui Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 475.

Типова місцевість: Швеція.

Поширення: увесь світ, крім Південної Америки. В Україні повсюдно. Мігрант. Період льоту: як і в попереднього виду, на півдні два—чотири поколін- ня. В Україні номіна- тивний підвид. В окремі роки в південних областях трапля- ються масові розмноження.

Рід *Inachis* Hübner, [1819]

***Inachis io* (Linnaeus, 1758)**

Papilio io Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 472.

Типова місцевість: Швеція.

Поширення: помірний та субтропічний пояси Європи, помірний пояс Азії. В Україні повсюдно. Мігрант. Зустрічається в різноманітних місцях: від скелястих гірських ділянок, степів, лісів до окультурених ландшафтів та населених пунктів. Період льоту: від кінця червня по травень наступного року (зимує метелик), одне покоління; на півдні два покоління. В Україні номіна- тивний підвид.

Рід *Aglais* Dalman, 1816

***Aglais urticae* (Linnaeus, 1758)**

Papilio urticae Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 475.

Типова місцевість: Швеція.

Поширення: Європа, помірний пояс Азії. В Україні повсюдно. Зустріча- ється в різних біотопах, нерідко в окультурених ландшафтах. Період льоту: на

півночі з червня до травня наступного року (зимує метелик), одне покоління; на півдні зустрічається від березня по жовтень—листопад без перерви у двох—трьох поколіннях. В Україні номінативний підвид.

Рід *Polygonia* Hübner, [1819]

***Polygonia c-album* (Linnaeus, 1758)**

Papilio c-album Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 477.

Типова місцевість: Швеція.

Поширення: Палеарктика, крім крайніх північних теренів. В Україні повсюдно. Зустрічається в різноманітних місцях, переважно на галявинах у листяних та мішаних лісах. Період льоту: у крайніх північних районах та в горах від кінця червня по травень (початок червня) наступного року (зимує метелик), одне покоління; далі на південь зустрічається від березня по жовтень—листопад без перерви у двох—трьох поколіннях. В Україні номінативний підвид.

Рід *Araschnia* Hübner, [1819]

***Araschnia levana* (Linnaeus, 1758)**

Papilio levana Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 480.

Типова місцевість: Швеція.

Поширення: помірний пояс Палеарктики. В Україні повсюдно, крім посушливих степових теренів та Криму. Зустрічається в різноманітних місцях, зокрема в садах, на городах та в населених пунктах. Метелики весняного покоління зверху жовто-брунатні, літнього (f. *prorsa* L.) — темно-бурі, літньо-осіннього (f. *porima* O.) — з проміжними ознаками. Період льоту: на півночі від кінця квітня по початок червня та від кінця червня по серпень; на півдні від кінця березня по вересень. В Україні номінативний підвид.

Рід *Nymphalis* Kluk, 1780

***Nymphalis antiopa* (Linnaeus, 1758)**

Papilio antiopa Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 476.

Типова місцевість: Швеція.

Поширення: помірний пояс Голарктики, північна частина Південної Америки. В Україні повсюдно, крім безлісних ділянок степової зони та Криму. Зустрічається в листяних та мішаних лісах, іноді в садах та парках. Період льоту: від липня по кінець травня (в Карпатах до початку червня) наступного року (зимує метелик), одне покоління. В Україні номінативний підвид.

***Nymphalis polychloros* (Linnaeus, 1758)**

Papilio polychloros Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 477.

Типова місцевість: Швеція.

Поширення: Західна Палеарктика, крім північних частин. В Україні повсюдно, крім степів, солончаків та інших безлісних ландшафтів, куди, однак, може мігрувати. Період льоту: від липня по кінець травня (у Карпатах по початок червня) наступного року (зимує метелик), одне покоління. В Україні номінативний підвид.

***Nymphalis xanthomelas* (Esper, [1781])**

Papilio xanthomelas Esper, [1781]. Schmett. Abb. Nat. 1(2), Fortsetzung 1. Abschn.: 77–81, Tab. 63, Fig. 4.

Типова місцевість: Лейпциг, Німеччина та Відень, Австрія.

Поширення: Палеарктика, крім крайніх північних та південно-західних частин. В Україні повсюдно, за винятком безлісних ділянок. Зустрічається в

листяних та мішаних лісах, іноді в садах та парках. Період льоту: від липня по кінець травня (у Карпатах по початок червня) наступного року (зимує метелик), одне покоління. В Україні номінативний підвид. Мігрант.

***Nymphalis vaualbum* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Papilio vai album [Denis & Schiffermüller], 1775. Ankündigung syst. Werkes Schmett. Wienergegend p. 176.
Типова місцевість: Відень, Австрія.

Поширення: Палеарктика, крім крайніх північних та західних частин, Північна Америка. Розповсюдження в Україні потребує уточнення, не виключено, що вид зник у багатьох місцях. За літературними джерелами був відомий з Житомирської, Чернігівської, Черкаської та Дніпропетровської областей. Місцями перебування є переважно листяні та мішані ліси. Період льоту: від липня по кінець травня (у Карпатах по початок червня) наступного року (зимує метелик), одне покоління. В Україні номінативний підвид.

Підродина – MELITAEINAE Reuter, 1896

Рід *Euphydryas* Scudder, 1872

***Euphydryas maturna* (Linnaeus, 1758)**

Papilio maturna Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 480.
Типова місцевість: не вказана [Швеція].

Поширення: помірний пояс Палеарктики, крім крайніх західних та східних частин. В Україні повсюдно, за винятком високогір'я Карпат, безлісних ділянок у степовій зоні та Криму. Зустрічається на галявинах листяних лісів, у гаях. Період льоту: від кінця травня по липень, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

***Euphydryas aurinia* (Rottemburg, 1775)**

Papilio aurinia Rottemburg, 1775. Naturforscher, Halle 6: 5.
Типова місцевість: Париж, Франція.

Поширення: Західна та Центральна Палеарктика, крім північних та південних частин. В Україні відомий із західних та північних областей, на півдні знайдений в Одеській, Кіровоградській, Донецькій та Луганській областях, на сході Харківської області. На півночі та в Карпатах зустрічається на луках, вологих лісових галявинах, на півдні тримається відкритих зволжених ділянок серед степу, а також вапнякових та кам'янистих схилів. Період льоту: травень–липень, одне покоління. Північноукраїнські популяції наближаються до середньоєвропейського номінативного підвиду (синоніми: *artemis* [Denis & Schiffermüller], 1775, описаний з ок. Відня, Австрія (раніше наводився для України) та *vollhynica* Hiezopolski, 1912, описаний з Житомирської області: с. Бистри). Особини з південного сходу наближаються до поволзьких та південно-східноєвропейських (ssp. *sareptensis* Staudinger, 1871, описаний із Сарепти (нині Красноармійськ) Волгоградської області, Російська Федерація), а з південного заходу близькі до балканських рас *balcanica* Schawerda, 1908 та *bulgarica* Fruhstorfer, 1917.

Рід *Melitaea* Fabricius, 1807

***Melitaea cinxia* (Linnaeus, 1758)**

Papilio cinxia Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 480.
Типова місцевість: Швеція.

Поширення: помірний пояс Палеарктики. В Україні повсюдно. Зустрічається по різноманітних сонячних трав'янистих місцях. Період льоту: від кінця

травня по липень, одне покоління, на крайньому півдні від середини травня по кінець червня та в серпні—вересні у двох поколіннях. В Україні номінативний підвид, до нього відносяться *clarissa* Staudinger, 1901 (раніше наводився для Криму) та *karavajevi* Obratzov, 1936 (описаний з ок. с. Журівка, Херсонська губернія).

Melitaea phoebe ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Papilio phoebe [Denis & Schiffermüller], 1775. Ankündigung syst. Werkes Schmett. Wienergegend p. 179. Типова місцевість: Відень, Австрія.

Поширення: помірний та субтропічний пояси Палеарктики. В Україні майже повсюдно, крім високогір'я Карпат та деяких північних районів (ймовірне поширення). Характерними місцями перебування є степи, сухі луки, трав'янисті схили та іноді лісові галявини. Період льоту: травень—червень та липень—вересень, два покоління; особини 1-го покоління мають більші розміри та контрастніше забарвлення. В Україні номінативний підвид. Для України наводилися також *ssp. aetherea* Eversmann, 1851 та *ssp. caucasica* Staudinger, 1870 — ці вказівки слід відносити до номінативного підвиду.

Melitaea arduinna (Esper, [1783])

Papilio arduinna Esper, [1784]. Schmett. Abb. Nat. 1(2), Fortsetzung 1. Abschn.: 169, Tab. 87, Fig. 4. Типова місцевість: Камишин, Російська Федерація.

Поширення: південь Центральної та Східної Європи, гори Західної та Центральної Азії. В Україні відомий тільки з Полтавської (Марков, 1902) та Луганської областей (сучасні матеріали Зоологічного музею ННПМ НАНУ). Зустрічається у степових балках, по сухих луках, гаях. Період льоту: кінець травня—липень, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

Melitaea trivialis ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Papilio trivialis [Denis & Schiffermüller], 1775. Ankündigung syst. Werkes Schmett. Wienergegend p. 179. Типова місцевість: Відень, Австрія.

Поширення: Південна та Середня Європа, Південно-Західна Азія. В Україні майже повсюдно, крім Криму, Закарпаття та Карпат. Зустрічається по різноманітних сонячних трав'янистих місцях. Період льоту: на півночі від червня по липень та в серпні, на півдні від середини травня по кінець червня та в липні—серпні (вересні), два покоління. Особини 1-го покоління більшого розміру і забарвлені контрастніше. В Україні номінативний підвид; до нього належать описаний з півдня України *ssp. paula* Obratzov, 1936 (Фундукліївка Київської області), та інші таксони, що наводились для нашої фауни (*fascelis* Esper, 1784, *lathon* Fruhstorfer, 1917).

Melitaea didyma (Esper, [1778])

Papilio didyma Esper, [1778]. Schmett. Abb. Nat. 1(1): 365, Tab. 41, Fig. 3, Cont. 11, Fig. 1. Типова місцевість: Уффенгайм, Німеччина.

Поширення: помірний та субтропічний пояси Західної та Центральної Палеарктики. В Україні повсюдно, крім високогір'я Карпат. Зустрічається в різноманітних трав'янистих місцях. Період льоту: на півночі від червня по початок серпня, одне покоління; на півдні від середини травня по червень та від кінця червня по серпень, два покоління. Українські популяції умовно віднесені до номінативного підвиду. За зовнішніми ознаками до номінативного підвиду наближаються особини з північних областей та особини 1-го покоління з південних областей. Особини ж 2-го покоління, особливо з посушливих ділянок та в спекотні роки, характеризуються рядом ознак, за якими їх можна віднести до південноєвропейського підвиду *occidentalis* Staudinger, 1861. З України опи-

сано *crimitea* Bryk, 1940 (описаний з ок. Керчі, Крим) та *niesiolowskii* Bryk, 1940 (описаний з ок. села Киверці на Волині); крім того, для нашої фауни наводились *neera* Fischer de Waldheim, 1840, *alpina* Staudinger, 1861, *meridionalis* Staudinger, 1870, *crasnensis* Hormuzaki, 1894, *kaschtschenkoi* Christoph, 1889 та *druentia* Fruhstorfer, 1917.

***Melitaea diamina* (Lang, 1789)**

Papilio diamina Lang H. G., 1789. Verz. Schmett. Gegend Augsburg (2. Aufl.) p. 44.

Типова місцевість: Авгсбург, Німеччина.

Поширення: помірний пояс Палеарктики. В Україні майже повсюдно, крім Карпат, Криму та південно-східної частини Степу. Зустрічається в добре зволжених трав'янистих сонячних місцях. Період льоту: від середини травня по серпень.

В Україні номінативний підвид, до якого відноситься і *lebedevi* Obraztsov, 1936 (описаний з ок. с. Журівка, «Херсонська губернія»); в старих працях наводився як *dictynna* Esper.

***Melitaea aurelia* Nickerl, 1850**

Melitaea aurelia Nickerl, 1850. Syn. Lep. Fauna Buhmens p. 12.

Типова місцевість: Ерланген, Німеччина.

Поширення: помірний пояс Європи та Західної Азії. В Україні за літературними джерелами відомий майже зі всієї території, крім Карпат, південно-східної частини Степу та Степового Криму; деякі вказівки потребують перевірки через можливі помилки у визначенні. Зустрічається на лісових галявинах, трав'янистих схилах, сухих луках. Період льоту: з кінця травня до середини серпня, одне покоління. В Україні поширено два підвиди: номінативний підвид зустрічаються всюди крім Криму. В Криму поширений підвид *petricola* Nekrutenko, 1978 (описаний з Гірського Криму). У багатьох старих працях наводився під назвою *Melitaea parthenie* Borkhausen.

***Melitaea britomartis* Assmann, 1847**

Melitaea britomartis Assmann, 1847. Ent. Z. Breslau, 1(1): 2.

Типова місцевість: Вроцлав, Польща.

Поширення: помірний пояс Палеарктики, крім крайньої західної частини. В Україні за літературними джерелами відомий майже зі всієї території за винятком безлісних ділянок степової зони та Криму, але, як і в попереднього виду, можливі помилки у визначенні. Зустрічається на лісових галявинах та вирубках, трав'янистих схилах. Період льоту: від середини—кінця травня по середину липня, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

***Melitaea athalia* (Rottemburg, 1775)**

Papilio athalia Rottemburg, 1775. Naturforscher, Halle, 6: 5.

Типова місцевість: Париж, Франція.

Поширення: Європа, помірний пояс Західної та Центральної Азії. В Україні повсюдно, крім Криму та безлісних південних теренів. Зустрічається майже повсюдно в трав'янистих місцях, іноді і в населених пунктах. Період льоту: від середини — кінця травня по середину — кінець серпня, одне покоління; в сприятливі роки можлива поява 2-го покоління. В Україні номінативний підвид.

Підродина – ARGYNNINAE Swainson, 1827

Рід *Issoria* Hübner, [1819]

Issoria lathonia (Linnaeus, 1758)

Papilio lathonia Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 481.

Типова місцевість: Швеція.

Поширення: помірний та субтропічний пояси Західної та Центральної Палеарктики. В Україні повсюдно. Мігрант. Зустрічається в різноманітних місцях, іноді в населених пунктах. Період льоту: на півдні від кінця березня по кінець листопада, три—чотири покоління; на півночі від кінця квітня по жовтень у двох—трьох поколіннях. В Україні номінативний підвид.

Рід *Argynnis* Fabricius, 1807

Argynnis paphia (Linnaeus, 1758)

Papilio paphia Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 481.

Типова місцевість: Швеція.

Поширення: помірний та субтропічний пояси Палеарктики. В Україні повсюдно, крім безлісних ділянок степової зони. Зустрічається переважно на лісових галявинах та просіках, на півдні в ярах, іноді в населених пунктах. Серед нормально забарвлених самиць трапляються особини з темно-бурим забарвленням зверху (f. *valesina* Esper, 1798). Період льоту: від середини червня по середину—кінець серпня, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

Argynnis pandora ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Papilio pandora [Denis & Schiffermüller], 1775. Ankündigung syst. Werkes Schmett. Wienergegend p. 176.

Типова місцевість: Відень, Австрія.

Поширення: південна частина Західної та Центральної Палеарктики. В Україні повсюдно, крім високогір'я Карпат та крайніх північних теренів Полісся; в північних районах Лісостепу відмічаються мігруючі особини. Зустрічається в різноманітних місцях, іноді мігранти спостерігаються в населених пунктах. Період льоту: червень—жовтень, у двох поколіннях (південь) та від середини червня по середину вересня (північ та Кримські гори), одне покоління. В Україні номінативний підвид.

Argynnis aglaja (Linnaeus, 1758)

Papilio aglaja Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 481.

Типова місцевість: Швеція.

Поширення: Палеарктика, крім крайніх північних теренів. В Україні майже повсюдно, у степових теренах поширений спорадично, а в південних, більш посушливих, – відсутній. Зустрічається на лісових галявинах та просіках, на півдні в ярах, іноді на луках. Період льоту: від середини червня (іноді від травня) по середину—кінець серпня, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

Argynnis adippe ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Papilio adippe [Denis & Schiffermüller], 1775. Ankündigung syst. Werkes Schmett. Wienergegend p. 177.

Типова місцевість: Відень, Австрія.

Поширення: Палеарктика, крім крайніх північних та південних частин. В Україні повсюдно за винятком південних безлісних ділянок степової зони. Зустрічається переважно на лісових галявинах та просіках, на півдні в ярах, по степових схилах. В одних і тих же місцях можна зустріти дві форми виду: одна з жовто-брунатними плямами на нижній стороні задніх крил (f. *cleodoxa* Ochsen-

heimer), друга — із сріблястими плямами (f. *cleodippe* Staudinger). Період льоту: від середини червня по середину—кінець серпня на півночі, від травня по серпень на півдні, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

***Argynnis niobe* (Linnaeus, 1758)**

Papilio niobe Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 481.

Типова місцевість: Швеція.

Поширення: Палеарктика, крім крайніх північних та південних теренів. В Україні повсюдно за винятком безлісних ділянок степової зони. Зустрічається на сонячних трав'янистих місцях, іноді разом з попереднім видом. Період льоту: від червня по середину—кінець серпня, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

***Argynnis laodice* (Pallas, 1771)**

Papilio laodice Pallas, 1771. Reise verschied. Prov. russ. Reich. 1: 470.

Типова місцевість: Російська Федерація (південь європейської частини).

Поширення: помірний пояс Центральної та Східної Європи, помірний та субтропічний пояси Східної Азії. В Україні достовірно відомий із Закарпатської, Львівської, Волинської, Тернопільської, Івано-Франківської, Чернівецької, Хмельницької, Рівенської, Житомирської, Київської, Чернігівської та Полтавської областей; сумнівною залишається вказівка Єршова та Фільда (1870) про знаходження цього виду в Херсонській губернії. Зустрічається переважно на заболочених лісових галявинах, просіках, торфовищах. Період льоту: від липня по середину—кінець серпня, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

Рід *Brenthis* Hübner, [1819]

***Brenthis ino* (Rottemburg, 1775)**

Papilio ino Rottemburg, 1775. Naturforscher, Halle 6: 19, Tab. 1, Fig. 3, 4.

Типова місцевість: Галле (Заале), Німеччина.

Поширення: помірний пояс Палеарктики. В Україні повсюдно, крім безлісних ділянок степової зони. Зустрічається на луках та лісових болотах. Період льоту: від початку червня по кінець липня, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

***Brenthis daphne* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Papilio daphne [Denis & Schiffermüller], 1775. Ankündigung syst. Werkes Schmett. Wienergegend p. 177.

Типова місцевість: Відень, Австрія.

Поширення: помірний пояс Палеарктики. В Україні повсюдно, крім південних степових теренів та високогір'я Карпат. Зустрічається на галявинах листяних та змішаних лісів, біля чагарників, у гаях. Період льоту: від початку червня по кінець липня, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

***Brenthis hecate* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Papilio hecate [Denis & Schiffermüller], 1775. Ankündigung syst. Werkes Schmett. Wienergegend p. 177.

Типова місцевість: Відень, Австрія.

Поширення: Південна та Середня Європа, помірний пояс Західної та Центральної Азії. В Україні за літературними даними відомий із Львівської, Волинської, Чернівецької, Житомирської, Київської, Полтавської та Херсонської областей, останнім часом тут не відмічався. Єдиним місцем, де цей вид зберігає постійну та досить високу чисельність, є Південне узбережжя Криму та Гірський Крим. Зустрічається на трав'янистих схилах, сухих луках, лісових галявинах. Період льоту: червень—липень, одне покоління. В Україні номінативний підвид.

Під *Clossiana* Reuss, 1920***Clossiana eunomia* (Esper, [1799])**

Papilio eunomia Esper, [1799]. Schmett. Abb. Nat. Suppl. 1. Abschn.: 94, Tab. 110, Fig. 5.

Типова місцевість: «Прусія».

Поширення: арктичний та помірний пояси Палеарктики. В Україні відомий із Закарпатської, Львівської, Волинської, Житомирської, Київської та Кіровоградської областей. Зустрічається на торфовищах та вологих луках у листяних лісах. Період льоту: від кінця (середини) травня по середину (кінець) червня, одне покоління. В Україні номінативний підвид; до нього відноситься і описаний з теперішньої території Чернівецької області підвид *bucoviensis* Hor-muzaki, 1897. У деяких старих працях наводився під назвою *aphirape* Hübner.

***Clossiana euphrosyne* (Linnaeus, 1758)**

Papilio euphrosyne Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 481.

Типова місцевість: Швеція.

Поширення: помірний пояс Палеарктики. В Україні повсюдно, крім посушливих південних теренів та Криму. Зустрічається на лісових галявинах та просіках, трав'янистих схилах, іноді в населених пунктах. Період льоту: травень—липень, одне покоління; інколи (не щороку) наприкінці липня—у серпні з'являється 2-е покоління. В Україні номінативний підвид.

***Clossiana titania* (Esper, [1793])**

Papilio titania Esper, [1793]. Schmett. Abb. Nat. Suppl. 1. Abschn.: 58, Tab. 103, Fig. 4.

Типова місцевість: [Королівство] Сардинія (нині П'ємонт, Італія).

Поширення: помірний пояс Палеарктики. В Україні за літературними джерелами відомий тільки зі Львівської, Чернівецької, Житомирської та Харківської областей. Зустрічається на заболочених лісових галявинах, торфовищах. Період льоту: травень—липень, одне покоління. В Україні дуже рідкісний вид, можливо, зник на більшій частині території. Систематичне положення українських популяцій потребує уточнення. Деякими авторами центральноєвропейські популяції відносяться до *ssp. surpris* Meigen, 1828 (описаний з Німеччини, Баварії та Швейцарії). У деяких старих працях наводився під назвою *amathusia* Esper.

***Clossiana selene* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Papilio selene [Denis & Schiffermüller], 1775. Ankündigung syst. Werkes Schmett. Wienergegend p. 321.

Типова місцевість: Відень, Австрія.

Поширення: арктичний та помірний пояси Палеарктики. В Україні повсюдно, крім посушливих південних теренів та Криму. Зустрічається на лісових галявинах та просіках, трав'янистих схилах, луках. Період льоту: 1-е покоління у травні—червні, 2-е — з липня по вересень; метелики 2-го покоління дрібніші і, як правило, менш численні. В Україні номінативний підвид.

***Clossiana dia* (Linnaeus, 1767)**

Papilio dia Linnaeus, 1767. Syst. Nat. (Ed. 12) 1: 785.

Типова місцевість: Австрія.

Поширення: помірний пояс Західної та Центральної Палеарктики. В Україні повсюдно, крім Карпат та Криму. Зустрічається по сухих лісових галявинах та просіках, сухих трав'янистих схилах, у степах. Період льоту: 1-е покоління на півночі від травня по червень, 2-е — від липня по серпень; на півдні — від середини квітня по вересень, у двох—трьох поколіннях. Метелики 2-го та 3-го поколінь дрібніші та менш численні. В Україні номінативний підвид.

Рід *Boloria* Moore, [1900]
***Boloria aquilonaris* (Stichel, 1907)**

Argynnis pales aquilonaris Stichel, 1907. Berl. Ent. Z. 53: 81, Taf. 3, Fig. 5.
Типова місцевість: Швеція.

Поширення: Північна та Центральна Європа, Західна Азія. В Україні поширений на Закарпатті, у Карпатах, Прикарпатті та на Поліссі. Зустрічається на торфовищах, гірських та лісових вологих луках. Період льоту: червень—липень, одне покоління. В Україні номінативний підвид. У зв'язку із осушенням боліт у багатьох місцях перебуває під загрозою зникнення або зник.

ЙМОВІРНІ ДЛЯ УКРАЇНИ ВИДИ

***Leptidea reali* Reissinger, 1990**

Leptidea sinapis reali Reissinger, 1990. Atalanta (Würzburg) 20(1989): 173, 184
Типова місцевість: La Montaila, E. Pyrenees.

Таксономічний статус потребує подальшого вивчення. Декілька разів наводився для фауни України.

***Polyommatus admetus* Esper, [1783]**

Papilio admetus Esper, [1783]. Schmett. Abb. Nat. 1(2): 148, Taf. 82, Fig. 2, 3.
Типова місцевість: Угорщина.

Наводився лише одного разу для околиць Котовська Одеської області (Шугуров, 1906). Фактичний матеріал невідомий, але можливо, що Одеською областю проходить північно-східна межа ареалу, який простягається від Угорщини та Балканського п-ова до Туреччини.

***Kirinia roxelana* (Cramer, [1777])**

Papilio roxelana Cramer, [1777]. Uitl. Kap. 2: 101, Taf. 161, Fig. C, D, E, F.
Типова місцевість: Стамбул, Туреччина.

Декілька разів наводився для фауни України, але ці вказівки потребують підтверджен. Досить звичайний вид на Балканах та в Малій Азії, де зустрічається на кам'янистих плато, серед гірського рідколісся та в гірських лісах. Можливо, вказівка В. Набокова (Nabokoff, 1920) для Криму ґрунтувалась на фактичному матеріалі.

***Lasiommata petropolitana* (Fabricius, 1787)**

Papilio maera petropolitana Fabricius, 1787. Mantissa Insect., 2: 36.
Типова місцевість: Санкт-Петербург, Російська Федерація.

Неодноразово наводився для території України (Одеса, Полтавщина, Поділля, Крим тощо), але фактичний матеріал невідомий. Як припускали Образцов та Шелюжко (1939), цей вид могли плутати з близьким та звичайним *L. maera*. Можна сподіватись, що представників виду буде знайдено в українських Карпатах або західному Поліссі, бо він відомий з сусідніх Румунії, Словаччини та Польщі.

***Erebia melas* (Herbst, 1796)**

Papilio melas Herbst, 1796. In: Jablonsky Natursyst. in-ju. ausland. Insekten: Schmett. 8: 191, Taf. 210, Fig. 4—7.

Типова місцевість: Банат, Румунія.

Декілька разів наводився для території України (наприклад, Бельке (Belke, 1859) для околиць Кам'янця-Подільського Хмельницької обл.). Фактичний матеріал невідомий. Поширений в гірських системах Балканського п-ова та в румунській частині Карпат. Ймовірно знаходження в межах Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької областей.

***Erebia pandrose* (Borkhausen, 1788)**

Papilio pandrose Borkhausen, 1788. Naturg. eur. Schmett. 1: 95.

Типова місцевість: Штирія, Австрія.

Наводився Гормузаки (Hormuzaki, 1897) як *Erebia lappona* для Буковини. Фактичний матеріал невідомий. Поширений в гірських районах Західної, Центральної, Північної Європи та Азії. Ймовірно знаходження в межах Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької областей.

***Erebia cassioides* (Reiner & Hohenwarth, 1792)**

Papilio cassioides Reiner & Hohenwarth, 1792. Botan. Reise Oberkdnnt. Alpen. 1: 262, Taf. 6, Fig. 1.

Типова місцевість: Гейлігенблут, Австрія.

Наводився Гормузаки (Hormuzaki, 1897) як *Erebia tyndarus* для Буковини. Фактичний матеріал невідомий. Поширений в гірських системах Західної та Центральної Європи.

***Erebia epiphron* (Knoch, 1783)**

Papilio epiphron Knoch, 1783. Beitr. Insektengesch. 3: 131, Taf. 6, Fig. 7.

Типова місцевість: Гарц, Брокен, Німеччина.

Наводиться в сучасних європейських довідниках (наприклад, Tolman & Lewington, 1997) для Карпат включно з українською частиною. Ймовірно знаходження в межах Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької областей.

***Limenitis reducta* Staudinger, 1901**

Limenitis camilla reducta Staudinger, 1901. Cat. Lep. Pal. (ed. 3) 1: 22.

Типова місцевість: Степанакерт, Азербайджан.

Наводився Образцовим та Шелюжком (1939) як можливий для південно-західної частини України. Зображення у книзі В. Тузова (Tuzov, 2000: Pl. 8, Fig. 2) самиці, зібраної начебто «в Криму» у 1973 р., без нових доказів навряд чи можна вважати достовірним.

***Polygonia egea* (Cramer, [1775])**

Papilio egea Cramer, [1775]. Uitl. Kap. 1: 124, Taft. 78, Fig. C, D.

Типова місцевість: Стамбул, Туреччина.

Цей вид як можливий для півдня України навели Образцов та Шелюжко (1939); вони мали також один екземпляр, «начебто взятий в Святошино під Києвом». Відомий з сусідньої Молдавії та з Саратовської області Російської Федерації.

***Charaxes jasius* (Linnaeus, 1767)**

Papilio jasius Linnaeus, 1767. Syst. Nat. (Ed. 12) 1(2): 749.

Типова місцевість: «Барбарія», Алжир.

Наводився Алфераки (1908) та Коршуновим (1972) з Криму за візуальними спостереженнями, можлива наявність в Криму не спростовувалась іншими авторами (Некрутенко, 1985; Єфетов, Будашкін, 1990), але фактичного матеріалу брак.

***Danaus chrysippus* (Linnaeus, 1758)**

Papilio chrysippus Linnaeus, 1758. Syst. Nat. (Ed. 10) 1: 471.

Типова місцевість: Єгипет, Китай.

Зустріч єдиної залітної особини в Криму (Карадаг) зафіксована Будашкіним (1997). Вид поширений в субтропічній та тропічній Азії, Африці, Австралії та на середземноморському узбережжі Європи. Активний мігрант.

- Алфераки С. Н. Чешуекрылые окрестностей Таганрога. // Тр. Рус. энтомол. о-ва — 1908. — 38: с. 558—618.
- Барсов В. А. К фауне дневных бабочек (*Lepidoptera*, *Rhopalocera*) окрестностей Днепропетровска // Вопросы степного лесоведения и охрана природы. — Днепропетровск : Изд-во Днепропетров. ун-та. — 1968. — Вып. 1. — С. 145—149.
- Барсов В. А. К фауне чешуекрылых степей юго-востока Украины. // Вопросы степного лесоведения и охрана природы. — Днепропетровск : Изд-во Днепропетров. ун-та. — Вып. 5. — 1975. — С. 205—210.
- Барсов В. А. Динамика фауны булавоусых чешуекрылых центрального степного Приднестровья. // Булавоусые чешуекрылые СССР: Семинар «Систематика, фаунистика, экология, охрана булавоусых чешуекрылых» (2—5 окт. 1987) : Тез. докл. — Новосибирск, 1987. — С. 11—13.
- Барсов В. А. Популяция *Neolycaena rhyminus* (Pall.) (*Lepidoptera*, *Lycaenidae*) в Днепропетровской области УССР // Вестн. зоологии. — 1988. — № 4. — С. 87.
- Билозор М. Матеріали до лепідоптерофауни Поділля // Зб. праць Зоол. муз. (Тр. прир.-техн. від. УАН; 5) — 1931. — 10. — С. 127—206.
- Будашкин Ю. И. *Polyommatus* (*Lysandra*) *caucasica* (Lederer) (*Lepidoptera*, *Lycaenidae*) в Крыму. // Вестн. зоологии. — 1986. — № 2. — С. 75.
- Будашкин Ю. И. Новые для фауны Украины семейство и вид чешуекрылых (*Lepidoptera*, *Noctuidae*, *Danaidae*) из Карадагского заповедника (Восточный Крым) // Вестн. зоологии. — 1997. — № 5—6. — С. 31.
- Будашкин Ю. И., Ефетов К. А. Новые находки чешуекрылых в Крыму // Вестн. зоологии. — 1986. — № 5. — С. 86.
- Воскресенский М. М. До лепідоптерофауни Полтавщини // Зб. праць Зоол. муз. — 1927. — 3 (2). — С. 119—146.
- Грум-Гржимайло П. [Г. Е.] Несколько слов о чешуекрылых Крыма. // Тр. Рус. энтомол. о-ва. — 1882. — 13. — С. 153—168.
- Ефетов К. А. *Colias chrysotheme* (Esp.) и *Chazara briseis* (L.) в Крыму. // Вестн. зоологии. — 1983. — № 1. — С. 71.
- Ефетов К. А. Новые сведения о булавоусых чешуекрылых Крыма. // Булавоусые чешуекрылые СССР: Семинар «Систематика, фаунистика, экология, охрана булавоусых чешуекрылых» (2—5 окт. 1987), Тез. докл. — Новосибирск, 1987. — С. 36—37.
- Ефетов К. А. Новые для Крыма виды чешуекрылых // Вестн. зоологии. — 1988. — № 4. — С. 86.
- Ефетов К. А. *Nymphalis xanthomelas* (Esp.), *Tomares nogeli* (H.-S.), *Polyommatus amandus* (Schn.) (*Lepidoptera*, *Rhopalocera*) в Крыму // Вестн. зоологии. — 1987. — № 6. — С. 51.
- Ефетов К. А., Будашкин Ю. И. Бабочки Крыма (Высшие разноусые чешуекрылые). Справочник. — Симферополь : Таврия. — 112 с.
- Козакевич З. М. Нахождение чернушки *Erebia pronoë* Esp. (*Lepidoptera*, *Satyridae*) в Горганах (Украинские Карпаты) // Вестн. зоологии. — 1970. — № 2. — С. 77—78.
- Коришун Ю. П. Булавоусые чешуекрылые горной части и Южного берега Крыма // Энтомол. обзор. — 1964. — 43 (3). — С. 592—604.
- Коришун Ю. П., Дубатов В. В. Новые для фауны СССР виды и подвиды булавоусых чешуекрылых // Вестн. зоологии. — 1986. — № 3. — С. 87.
- Котов М. Очерк бабочек и гусениц, встречающихся в ближайших окрестностях Харькова. // Бюл. Харьк. о-ва любит. природы. — 1916. — 5 (3—4). — С. 54—71.
- Круликовский Л. Материалы для познания фауны чешуекрылых России. К сведениям о чешуекрылых Полтавской губернии. // Мат. позн. фауны и флоры Росс. имп., Отд. зоол. — 1901. — 5. — С. 58—59.
- Круликовский Л. До фауни лускокрильців України // Зб. праць Зоол. муз. (Тр. фіз.-мат. від. УАН; 4(2)). — 1926. — 1. — С. 65—94
- Ксенжопольский А. *Rhopalocera* юго-западной России // Тр. о-ва иссл. Волыни. — 1912. — 8. — С. 1—76.
- Кузнецов Н. Я. Летние экскурсии 1902 г. на Южном берегу Крыма. // Рус. энтомол. обзор. — 1903. — 3. — С. 5—7.
- Куширенко Е. Ф., Николаев В. Б. Булавоусые чешуекрылые Черкасщины. — Черкассы. — 1997. — 46 с.
- Марков М. Материалы по фауне *Macrolepidoptera* Полтавской губернии // Тр. о-ва испыт. прир. Харьк. ун-та. — 1903 (1902). — 37. — С. 257—274.
- Мелиоранский В. К фауне *Macrolepidoptera* южного берега Крыма // Тр. Рус. энтомол. о-ва. — 1897. — 31. — С. 216—239.
- Моргул Д. В. Дневные бабочки (*Lepidoptera*: *Rhopalocera*) Винницкой области Украины // Рус. энтомол. журн. — 2000. — 8 (4). — С. 307—315.
- Москаленко Д. Ю. Редкие виды булавоусых чешуекрылых Харьковской области. // Успехи энтомологии в СССР. Насекомые перепончатокрылые и чешуекрылые. (Материалы X съезда Всесоюз. энтомол. о-ва (11—15 сент. 1989)). — Ленинград, 1990. — С. 186—188.
- Москаленко Д. Ю. Фауна и экология булавоусых чешуекрылых (*Lepidoptera*, *Rhopalocera*) на границе лесостепной и степной зон Левобережной Украины. // Энтомол. обзор. — 1991. — 70 (4). — С. 785—792.

- Москаленко Д. Ю., Барсов В. А., Миняйло В. Г. Фауна и экология булавоусых чешуекрылых (*Lepidoptera*, *Rhopalocera*) лесостепи и северной подзоны степи Левобережья УССР // Вестн. Харьк. ун-та. – 1984. – 262. – С. 93–94.
- Некрутенко Ю. П. Два маловідомих види синявців з півдня України, Криму і Кавказу // Доп. Акад. наук УРСР. – 1977. Сер. Б. 3. – С. 276–279.
- Некрутенко Ю. П. Нові і маловідомі форми булавоувих лускорилих Криму (*Lepidoptera*, *Rhopalocera*) // Доп. Акад. наук УРСР. – 1978. Сер. Б. 7. – С. 642–645.
- Некрутенко Ю. П. Булавоусые чешуекрылые Крыма. Определитель – Киев : Наук. думка. – 1985. – 152 с.
- Некрутенко Ю. П. Колекція лускорилих Зоологічного музею Київського національного університету імені Тараса Шевченка – національний скарб України // Праці Зоол. муз. Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – 2003. – 1 (1). – С. 5–15.
- Некрутенко Ю. П., Плющ И. Г. *Agriades pyrenaicus* (Boisduval) (*Lepidoptera*, *Lyscaenidae*) на территории Украинской ССР // Вестн. зоологии. – 1983. – № 6. – С. 15.
- Некрутенко Ю. П., Плющ И. Г. Новая находка *Agrodiaetus poseidon* (Herrich-Schäffer, 1851) (*Lepidoptera*, *Lyscaenidae*) в Крыму // Вестн. зоологии. – 1986. – № 4. – С. 41.
- Образцов М. С. Лепидоптерофауна Побозько-Дніпрянського степу. (Спроба каталогу). // Зап. Миколаїв. Ін-ту. нар. освіти. – 1930. – № 2. – С. 81–89.
- Образцов М. С., Шелюшко Л. А. Денні метелики (*Rhopalocera*) УРСР. Додаток: Яхонтов А. А. Денні метелики. – К. : Рад. шк., 1939. – С. 155–175.
- Плющ И. Г. Фауна и зоогеография булавоусых чешуекрылых степной зоны УССР – Тез. докл. IX съезда Всесоюз. энтомол. о-ва. Ч. 2. – Киев : Наук. думка, 1984. – С. 101–102.
- Плющ И. Г. *Coenonympha oedippus* (*Lepidoptera*, *Satyridae*) на Украине // Вестн. зоологии. – 1985. – № 6. – С. 44.
- Плющ И. Г. Новые сведения о редких и малоизвестных видах булавоусых чешуекрылых (*Lepidoptera*, *Rhopalocera*) фауны УССР // Экология и таксономия насекомых Украины. – Киев : Одесса : Вища школа, 1989. – Вып. 3. – С. 90–97.
- Плющ И. Г. Булавоусые чешуекрылые урбанизированных территорий Украинской ССР // Успехи энтомологии в СССР. Насекомые перепончатокрылые и чешуекрылые: Материалы X съезда Всесоюз. энтомол. о-ва (11–15 сентября 1989). – Ленинград, 1990. – С. 192–194.
- Плющ И. Г., Архипов А. М. Первая достоверная находка *Coenonympha leander* Esp. (*Lepidoptera*, *Satyridae*) на Украине // Вестн. зоологии. – 1994. – № 6. – С. 92.
- Плющ И. Г., Будашкин Ю. И., Жаков А. В., Мельничук Б. В. Булавоусые чешуекрылые (*Lepidoptera*, *Rhopalocera*) Запорожской области УССР // Фауна и биоценологические связи насекомых Украины. – Киев : Наук. думка, 1987. – С. 37–40.
- Плющ И. Г., Пак О. В. Аннотированный список булавоусых чешуекрылых (*Lepidoptera*: *Hesperioidea*, *Papilionoidea*) Донецкой области // Изв. Харьк. энтомол. о-ва. – 2001. – 9 (1–2). – С. 73–90.
- Плющ И. Г., Шешурак П. Н., Зеленко Н. Ю. Булавоусые чешуекрылые (*Lepidoptera*, *Rhopalocera*) Черниговской области. – Нежин, 1993. – 60 с.
- Попов С. Г. К фауне булавоусых чешуекрылых (*Lepidoptera*, *Rhopalocera*) заказника «Черная гора» (Закарпатье) // III съезд Укр. энтомол. о-ва: Тез. докл. – Киев : 1987а. – С. 158–159.
- Попов С. Г. Материалы по фауне булавоусых чешуекрылых (*Lepidoptera*, *Rhopalocera*) Украинских Карпат. I. Каталог *Rhopalocera* Прикарпатья. Семейства *Hesperiidae*, *Papilionidae*, *Pieridae* // Материалы науч. конф. молодых ученых биолог. ф-та Ужгородского университета (22–24 мая 1986). – Ужгород: 1987б. – С. 75–86. (Рукопис деп. в УкрНДІНТІ 03.11.1987. № 3045-Ук87).
- Попов С. Г. Фауна *Rhopalocera* (*Lepidoptera*) Вулканических Карпат (Закарпатье). // Проблемы общей и молекулярной биологии. – Киев : Либідь. – 1992. – С. 13–17.
- Попов С. Г. Население булавоусых чешуекрылых (*Lepidoptera*, *Rhopalocera*) Днестровского каньона в 1986–1992 годах (Западная Украина) // Международный симп. «Энтомологические исследования в заповедниках степной зоны» (Розовка, 25–28 мая 1993) : Тез. докл. – Харьков, 1993. – С. 56–59.
- Попов С. Г. Нові та маловідомі для Закарпаття види булавоусих лускорилих (*Lepidoptera*, *Papilionoidea*) // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 30-річчю Карпатського біосферного заповідника (Рахів, 13–15 жовтня 1998). – Рахів. – 1998. – 2. – С. 266–270.
- Попов С. Г. Население булавоусых чешуекрылых (*Lepidoptera*, *Papilionoidea*, *Hesperioidea*) Западной Украины (Правобережное и Западное Полесье) в 1995–96 годах // Академику Л. С. Бергу – 125 лет: Сборн. научн. статей. Биотика. – Бендеры, 2001. – С. 127–131.
- Попов С. Г., Плющ И. Г. Булавоусые чешуекрылые (*Lepidoptera*: *Papilionoidea* & *Hesperioidea*) Западной Украины. – Ужгород : М-Студия, 2004. – 577 с.
- Розанов А. Г. До лепидоптерофауни Артемівщини // Зап. Миколаїв. Ін-ту. нар. освіти – 1930. – 2. – С. 99–104.
- Скоруход В. Замітки про фауну Волині // Зап. Волин. ін-ту нар. освіти – Житомир, 1927. – 2. – С. 131–148.

- Совинський В.* До фауни Lepidoptera Чернігівщини // 36. праць Дніпр. біол. станції (Тр. фіз.-мат. відд. УАН: 3(7)). – 1927. – 2. – С. 153–221.
- Тушин А., Раевский Н.* Материалы к фауне Lepidoptera Подольской губернии. // Зап. о-ва подольск. естествоисп. и любит. прир. – 1915. – 3. – С. 71–86.
- Храневич В.* Матеріяли до фауни Lepidoptera на Гайсинщині (м. Гайсин та м. Гранів з їх околицями) // 36. праць Зоол. муз. (Тр. фіз.-мат. відд. УАН: 4 (2)). – 1927. – 2. – С. 61–71.
- Храневич В., Богацький Д.* Матеріяли до лепідоптерофауни Поділля // Зап. Кам'ян.-Подільск. с.-г. ін-ту. – 1924. – 1. – С. 1–39.
- Четвериков С. С.* Энтомологические экскурсии в окрестностях Старого Крыма летом 1913 г. // Изв. Моск. энтомол. о-ва – 1915. – 1. – С. 32–36.
- Шешурак П. М., Плющ І. Г.* До вивчення денних метеликів (Lepidoptera: Rhopalocera) Шацького національного парку України // Наук. зап. Ніжин. держ. пед. ін-ту. – 1997. – 17 (1). – С. 121–124.
- Штандель А. Е.* Дневные бабочки (Lepidoptera, Rhopalocera) окрестностей Харькова. // Энтомол. обзор. – 1958. – 37 (4). – С. 900–902.
- Штандель А. Е.* До загальної характеристики фауни Rhopalocera Лівобережної України // Проблеми ентомології на Україні. – К.: Вид-во АН УРСР. – 1958. – С. 100–101.
- Шугуров А. М.* К лепидоптерофауне Херсонской губернии // Зап. Новорос. о-ва естествоисп. – 1906. – 29. – С. 35–82.
- Шугуров А. М.* Дополнение к списку бабочек Херсонской губернии // Зап. Новорос. о-ва естествоисп. – 1907. – 30. – С. 1–44.
- Шушман В. С.* Сатир Манто (Erebia manto Den. et Schiff., Lepidoptera: Satyridae) в Українських Карпатах // Міжнар. конф. «Фауна Східних Карпат: сучасний стан і охорона» (13–16 верес. 1993). – Ужгород, 1993. – С. 250–252.
- Шушман В. С.* Фауна булавовусих лускокрилих (Lepidoptera, Rhopalocera) Закарпаття з виділенням видів, що потребують охорони. // Міжнародні аспекти вивчення та охорони біорізномайття Карпат. Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 550-річчю міста Рахова. 25–27 верес. 1997 р. – Рахів, 1997. – С. 249–254.
- Ярошевский В. А.* К сведениям о фауне чешуекрылых насекомых (Lepidoptera) Харькова и его окрестностей // Тр. о-ва испыт. прир. при Харьков. ун-те. – 1880а (1879). – 13. – С. 69–88.
- Ярошевский В. А.* Материалы для энтомологии Харьковской губернии. 1. Дополнения к спискам Diptera и Lepidoptera и перечень Orthoptera. 2. Дополнение к списку чешуекрылых насекомых (Lepidoptera) Харькова и его окрестностей // Тр. о-ва испыт. прир. при Харьк. ун-те. – 1880 б (1879). – 13. – С. 150–154.
- Alberti B., Soffner J.* Zur Kenntnis der Lepidopteren-Fauna Süd- und Südostunglands // Mitt. münch. ent. Ges. – 1962. – 52. – P. 146–198.
- Belke G.* Quelques mots sur le climat et la faune de Kamieniec-Podolski // Bull. Soc. Nat. Moscou. – 1853. – 26 (1). – P. 410–437.
- Belke G.* Esquisse de l'histoire naturelle de Kamienietz-Podolski // Bull. Soc. Nat. Moscou. – 1859. – 32 (1). – P. 24–121.
- Belke G.* Notice sur l'histoire naturelle du district de Radomysl (Gouvernement de Kief). II. Catalogue des animaux qui habitent le district de Radomysl // Bull. Soc. Nat. Moscou. – 1866. – 39 (2). – P. 491–526.
- Bramson K. L.* Die Tagfalter (Rhopalocera) Europa's und des Caucasus. Analytisch bearbeitet. – Kiew: Selbstverlag, 1890. – 2+149+2 S.
- Brunicki J.* Spis motyli zebranych w powiecie Stryjskim // Sprawozd. Kom. Fizyogr. Akad. Umiejät. – Kraków, 1908–1913. – 42: 1–36; 44: 3–31; 45: 66–98; 46: 1–40; 47: 52–90.
- Bryk F.* Parnassius mnemosyne L. in Galizien und Rumänien // Soc. ent. – 1925. – 40 (8). – P. 29–30.
- Budashkin J. I., Lukhtanov V. A.* Eine neue Art der Untergattung Agrodiaetus von der Krim (Lepidoptera, Lycaenidae) – Atalanta, 1993. – 24 (1/2). – P. 85–87.
- Czekanowski L.* Verzeichniss der Wolhynischen und Podolischen Schmetterlinge der Sammlung der Wolhynischen Lyceums // Bull. Soc. nat. Moscou. – 1832. – 5. – P. 222–232.
- Czernay A.* Verzeichniss der Lepidopteren des Charkowschen, Poltawschen und Ekaterinoslawschen Gouvernements // Bull. Soc. nat. Moscou. – 1854. – 27. – P. 212–225.
- Garbowski T.* Materialien zu einer Lepidopterenfauna Galiziens nebst systematischen und biologischen Beiträgen // Sitz.-Ber. Akad. Wiss. – Wien, 1892. – 101. – S. 869–1004.
- Higgins L. G.* The classification of European butterflies – London: Collins. 1976 (1975). – 320 p.
- Higgins L. G., Riley N. D.* A Field Guide to the Butterflies of Britain and Europe – London: Collins, 1970. – 380 p.
- Hirschler J., Romaniszyn J.* Motyle większe (Macrolepidoptera) z okolic Lwowa // Sprawozd. Kom. Fizyogr. Akad. Umiejät. – Kraków, 1909. – 43. – P. 80–155.
- Hormuzaki C.* Beschreibung einiger neuer Tagfalter-Varietäten aus der Bukowina und den Nachbargebieten. // Ent. Nachr. – 1892. – 18: 1–3.

- Hormuzaki C.* Lepidopterologische Beobachtungen in der Bukowina // Ent. Nachr. – 1892. – **18**. – P. 305–321.
- Hormuzaki C.* Einige bemerkenswerte Lepidopterenformen aus der Bukowina. // Soc. ent. – 1893. – **8**. – P. 58–59.
- Hormuzaki C.* Untersuchungen über die Lepidopterenfauna der Bukowina – Czernowitz, 1894. – 183 S.
- Hormuzaki C.* Ueber einige Abänderungen von Lepidopteren aus der Bukowina und aus Rumänien // Ent. Nachr. – 1894. – **20**. – P. 2–8, 53–57.
- Hormuzaki C.* Bemerkungen über Varietäten einiger in der Bukowina einheimischen Großschmetterlinge // Verh. zool.-bot. Ges. Wien. – 1895. – **45**. – P. 225–224.
- Hormuzaki C.* Die Schmetterlinge (Lepidoptera) der Bukowina // Verh. zool.-bot. Ges. Wien. – 1897–1907. – (1897) 47: 70–103, [120–168], 233–246, 312–341; (1898) 48: 426–481; (1899) 49: 32–86; (1907) 57: 34–104.
- Karsholt O., Razowski J. (eds.)* The Lepidoptera of Europe. A Distributional Checklist. – Stenstrup : Apollo Books, 1996. – 380 p.
- Klomensiewicz S.* Beiträge zur Lepidopterenfauna Galiziens // Verh. zool.-bot. Ges. Wien. – 1894. – **44**. – P. 167–190.
- Kolev Z., De Prins W.* A new species of the “brown *Agrodiaetus*” complex from the Crimea (Lepidoptera: Lycaenidae) // Phegea. – 1995. – **23**. – P. 119–132.
- Kudrna O.* The distribution atlas of European butterflies // Oedippus – 2002. – **20**. – P. 1–342.
- Nabokoff V. V.* A few notes on Crimean Lepidoptera. // Entomologist. – 1920. – **53**. – P. 29–53.
- Nordmann A. von.* Die im Gebiete der Fauna Taurico-Caucasica beobachteten Schmetterlinge // Bull. Soc. Nat. Mosc. – 1851. – 24 (2). – 359–368, (3): 395–428, Tab. 8–13.
- Nowicki M. S.* Enumeratio Lepidopterorum Haliciae orientalis – Leopoli : Sumptibus auctoris; Typis Inst. Stauropigiani. – 1860. – 30+285 p.
- Nowicki M. S.* Motyle Galicyi. – Lwów : Drukarnia Inst. Stauropigiańskiego, 1865. – 70+152 p.
- Obraztsov N. S.* Contribution a la faune lépidoptérologique de la steppe Bug-Dnjepr (Ukraine). // Lambillionea, 1935a. (1935) – P. 223–229.
- Obraztsov N. S.* Neue Lepidopteren-Formen // Festschrift zum 60. Geburtstag von Professor Dr. Embrik Strand. – Riga, 1936 a. – **1**. – P. 637–642, 2 Fig.
- Obraztsov N. S.* Zur Lepidopterenfauna des südlichen Transdneprgebietes // Festschrift zum 60. Geburtstag von Professor Dr. Embrik Strand – Riga, 1936 b. – **2**. – P. 229–235.
- Obraztsov N. S.* Materialien zur Lepidopterenfauna des Parkes von Vessjolaja Bokovenjka (Ukraine). // Folia zool. hydrobiol. – 1936 d. – **9** (1). – P. 29–57.
- Romaniszyn J.* Motyle z okolic Odessy zebrane w roku 1918 i 1919 // Kosmos. – 1920. – **45**. – P. 59–86.
- Schwarz R.* Motyli // Praha : Vesmir, 1948–1949. – (1948) 1: 14+42, 291 figs.; (1949) 2: 10+69.
- Sheljuzhko L.* Parnassius apollo in Südwest-Russland // Z. wiss. Ins.-Biol. – 1919. – **15**. – 36–41.
- Staudinger O., Rebel H.* Catalog der Lepidopteren des palaearktischen Faunengebietes. 3. Aufl., 1 Theil. – Berlin : Friedlander & Sohn, 1901. – 32+411 S.
- Stöckl A.* Motyle (Lepidoptera) rzadsze i nowe, zebrane w latach 1911 do 1921 w okolicach Lwowa, Janowa, Mikuliczyna i Worochty // Polskie Pismo ent. – 1922. – **1**. – S. 48–73.
- Stöckl A.* Motyle (Lepidoptera) rzadsze i nowe, zebrane w latach 1922 do 1925 w okolicach Lwowa, Janowa i Worochty // Polskie Pismo ent. – 1928. – **7**. – S. 1–75.
- Tolman T., Lewington R.* Collins Field Guide Butterflies of Britain & Europe – London : Harper Collins Publishers, 1997. – 320 p., 106 col. pl.
- Tshikolovets V. V.* Butterflies of Eastern Europe – Kyiv–Brno, 2003. – 176 p.
- Tuzov V. K., Bogdanov P. V., Devyatkin A. L., Kaabak L. V., et al.* Guide to the butterflies of Russia and adjacent territories (Lepidoptera, Rhopalocera). Vol. 1. HesperIIDae, Papilionidae, Pieridae, Satyridae. – Sofia ; Moscow : Pensoft, – 1997. – 480 p.
- Tuzov V. K., Bogdanov P. V., Churkin S. V., Dantchenko A. V., et al.* Guide to the butterflies of Russia and adjacent territories (Lepidoptera, Rhopalocera). Vol. 2. Libytheidae, Danaidae, Nymphalidae, Riodinidae, Lycaenidae. – Sofia ; Moscow : Pensoft. – 2000. – 580 p.
- Werchratski J.* Motyle większe Stanisławowa i okolicy // Sprawozd. Kom. Fizyogr. Akad. Umiejättn. – Kraków, 1893. – **38**. – S. 167–266.